ਰੁੱਖ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :- ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਧਾਨ
ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

Nanaki Library Nanakilibrary@gmail.com

Nalanda Library Nalandalibrary@gmail.com

ਤਤਕਰਾ

ਕ੍ਰਮ ਅੰਕ	ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਨਾਂ	ਪੰਨਾ
1.	ਮੁੱਖ ਬੰਦ	ਉ,ਅ,ਏ,ਸ
2	ਇਕ ਰੁੱਖ ਸੌ ਸੁੱਖ	1
3.	ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼	3
4.	ਹਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਰੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲਾਵੇ	6
5.	ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉ	8
6	ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ	13
7.	ਰੁੱਖ (ਕਵਿਤਾ)	14
8.	ਰੁੱਖ (ਕਵਿਤਾ)	15
9	ਬੂੰਦ ਬੂੰਦ ਪਾਣੀ ਲਈ ਤਰਸਣਗੇ ਲੋਕ	16
10.	ਹਵਾ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਰੱਖਣ 'ਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ	19
11.	ਧਰਤੀ ਕਰੇ ਪੁਕਾਰ—ਨਾ ਲੁੱਟੋ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰ	23
12.	ਮੈਂ ਰੁੱਖ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ	26
13.	ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਹਰਿਆਲੇ ਫ਼ੇਫੜੇ	28
14.	ਰੁੱਖ ਤੇ ਹਵਾ	34
15.	ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤ ਲੱਗਦੇ ਨੇ	35
16.	ਰੁੱਖ ਧਰਤੀ ਦੀ ਖੱਲੜੀ ਹਨ	44
17.	ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਭੁੱਖਿਆਂ ਨਾ ਮਾਰੋ	49
18.	ਰੋ ਰਹੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੋ	52
19.	ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦਾ ਉਜਾੜਾ	56
20.	ਇਕੱਲਾ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਸਕਦੈ	60
21.	ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ	74

—ਮੁਫ਼ਤ ਭੇਟਾ—

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਬਿਲਡਿੰਗਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
(25-1-2003 ਨੂੰ ਛਪਿਆ 10,000)

ਫ਼ੋਨ ਨੰ: 2584586, 2584713 ਫ਼ੈਕਸ ਨੰ: 2584586
ਕੋਡ ਨੰ: 0183

Nanakhari Library Nanakhari.Library@gmail.com

ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ

ਸਾਂਝੀ ਬੋਲੀ ਸਭ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ
ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਲਿਖ ਜਾਵਾਂ
ਮੇਰਾ ਵੀ ਇਹ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ
ਰੁੱਖ ਦੀ ਜੂਨੇ ਆਵਾਂ
ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਗੀਤ ਹੈ ਸੁਣਨਾ
ਮੈਂ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗਾਵਾਂ
ਰੁੱਖ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਰਗੇ ਨੇ
ਜਿਉਣ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ

—ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ

ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਰੁੱਖ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅਟੁੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।

ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਨੂੰ ਗੰਦੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਤੇ ਹੋਰ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਰੁੱਖ ਹਨੇਰੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਖੁਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਬਰਫ਼ ਪਿਘਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵੱਲ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਇਹ ਪਾਣੀ ਉਪਜਾਊ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਖੋਰ ਕੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉਪਜਾਊ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਬਾਰਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰੁੱਖ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਪੱਤਿਆਂ,

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਟਹਿਣੀਆਂ ਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਸੋਖ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜਲ-ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਅਸੀਂ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਅਤੇ ਖੂਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ।

★ ਰੁੱਖ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮੀਂਹ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੇ ਹਨ।

★ ਰੁੱਖ ਪਸ਼ੂਆਂ, ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੈਣ ਬਸੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਨਸਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

★ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਰੋਟੀ ਸੇਕਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਲਣ ਤੇ ਨਿੱਤ ਵਰਤੋਂ ਵਾਸਤੇ ਲੱਕੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

★ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਤੇ ਟਹਿਣੀਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

★ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੜੀ ਬੂਟੀਆਂ, ਬੀਜ ਤੇ ਗੂੰਦ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ।

★ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫ਼ਲ ਤੇ ਫੁੱਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

★ ਰੁੱਖ ਧਰਤੀ ਦਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹਨ। ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਲੱਖ ਪੰਝੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

ਰੁੱਖ ਦਾ ਮੁੱਲ	—	2,50,000
ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਲ	—	5,00,000
ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਵਹਿਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਉਪਜਾਊ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੁੱਲ	—	2,50,000
ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੁੱਲ	—	2,50,000
ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ	—	2,50,000
		15,00,000

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੱਕੜ, ਫਲ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

★ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਆਕਸੀਜਨ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਰੋਤ ਹੈ।

ਕੇਵਲ ਜੰਗਲ ਹੀ ਐਸਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਧੂੜ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਾਨੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਆਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਫਲ ਭੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਬਲਕਿ ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਤੱਸਿਆ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਖੂਹ ਖੋਦਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀਆਂ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਸ ਖੂਹ ਖੋਦਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇਕ ਤਲਾਬ ਖੋਦਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਦਸ ਤਲਾਬਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਕ ਝੀਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਦਸ ਝੀਲਾਂ ਦਾ ਪੁੰਨ ਉਤਨਾ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਇਕ ਨੇਕ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਅਤੇ ਦਸ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਕ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਹੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਰੂਪ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਆਸਾਮ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਰੁੱਖ ਲਗਵਾਏ।

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਿਖਵਾ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਨ ਪਰਿਆਵਰਣ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਬਹੁਗੁਣਾ ਜੀ ਨੇ ਚਿਪਕੋ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਰੁੱਖ ਲਗਵਾਉਣ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੁੱਖ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਾਗਰਤ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਬਿਸਨੋਈ ਇਸਤਰੀ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇਵੀ' ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਹੁਤੀ ਦਿੱਤੀ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਕ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਨੀ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਧਰਤੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵੱਲੋਂ ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਰਹਿ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਮਰਕੱਸੇ ਬੰਨ ਲਉ।

ਰੋ ਰਹੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੋ।

ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ, ਰੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁੱਖ ਲਾ ਕੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਰੁੱਖ ਕੱਟਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰੋ, ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵੇਲੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਰੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਵੇ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਹਰ ਸਾਲ 5 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਵਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੀ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ।

ਆਉ, ਅਸੀਂ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਣ ਕਰੀਏ ਕਿ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂਉਤਸਵ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਾਈਏ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ।

ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਿਕਾ,
ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਧਾਨ

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ।)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
ਫ਼ੋਨ ਨੰ : 2584586, 2584713 ਫ਼ੈਕਸ : 2584586

Nanakshahi Library Nanakshahi.Library@gmail.com

ਇਕ ਰੁੱਖ ਸੌ ਸੁੱਖ

1. ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਘਟ ਕੇ ਸਿਰਫ 5.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਵੀਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਤੁਲਤ ਰਹਿ ਸਕੇ।

2 ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਹ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਡਿੱਗਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ 50-60 ਫੁੱਟ ਤੀਕ ਥੱਲੇ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

3. ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਉਪਜਾਊ ਤਹਿ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਉੱਡਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਰੇਤਲੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

4. ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨਾਲ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਂਵਾਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਥੱਲੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ।

5. ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਥੱਲੜੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਲਾਕੇ ਸਲ੍ਹਾਬ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਅਸਰ ਥੱਲੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਰਾਂ ਹੇਠ ਜੋ ਇਲਾਕੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

ੳ) 5 ਕਰੋੜ 80 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ 60 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ੁਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਅ) ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਰਕਬਾ 2 ਕਰੋੜ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 4 ਕਰੋੜ ਏਕੜ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ੲ) 2 ਕਰੋੜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਅਸਰ ਥੱਲੇ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸ) 8 ਕਰੋੜ 90 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਸਲ੍ਹਾਬ ਦੇ ਅਸਰ ਥੱਲੇ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਹ) ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕੱਟਣ ਨਾਲ 66,000 ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਕਰੋਧਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਚਟਾਨ ਵਾਂਙੂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਝੱਖੜ, ਤੂਫ਼ਾਨ, ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ, ਹੜ੍ਹ ਗਰਮੀ ਤੇ ਸਰਦੀ ਵਰਗੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਜੰਗਲ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 20,000 ਤੋਂ 30,000 ਕਿਊਬਿਕ ਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਹ ਨੂੰ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਖੇਤਾਂ ਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੁਆਲੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪੱਟੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਜੰਗਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚੋਂ 30 ਟਨ ਮਿੱਟੀ ਸਮੇਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਜੰਗਲ ਹਰ ਰੋਜ਼ 3.7 ਮੀ: ਟਨ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਕਸੀਜਨ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਤੋਂ 50 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਕੋਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਰੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਅਪਨਾਏ। —ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼

ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਹੋਏ ਨੂੰ ੨੨੫ ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਪਏ ਪਦਾਰਥਾਂ—ਕੋਇਲਾ, ਤੇਲ, ਲੋਹਾ, ਤਾਂਬਾ ਆਦਿ ਅਮੋਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਜਾੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹਾਲਤ ਏਨੀ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਭਾਰੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹਾਲਤ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੁੰਵਾਰੇ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਘੋਖ ਕਰਨ, ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਜੋ ਰਾਹ ਨਿਕਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਬੰਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕਰਨ।

ਮੈਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਮਾਰਗ ਵੀ ਧਰਮ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਮੰਗ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਣਗਿਣਤ ਬੰਦੇ ਆਪਣਾ, ਅਣਵੰਡਿਆ ਧਿਆਨ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵੱਲ ਦੇਣ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਉਸ ਖੋਜ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਣ। ਕੋਈ ਗ਼ਰੀਬ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਨਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅਣਵੰਡਿਆ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਜਤੀ ਸਤੀ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਣ

Nanakhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਰਮਹੰਸ, ਲੋਕਨਾਇਕ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਤੇ ਆਚਾਰੀਯਾ ਕ੍ਰਿਪਲਾਨੀ ਵਾਂਙ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਤੇ ਜਤੀ-ਸਤੀ ਰਹੇ ਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰਿਹ-ਸਥੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ; ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ੨੫-੩੦ ਸਾਲ ਤੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ੪੦ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਬੰਦਾ ਹਰ ਸਾਲ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਮਰਨਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਸੌ ਸਾਲ ਤੱਕ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੀ ਮੌਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਹਟੇਗੀ ਜਦ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਘਟਦੀ ਘਟਦੀ ੩੫ ਕਰੋੜ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ *੮੬ ਕਰੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਦੱਸੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਗ਼ਰੀਬ ਬੰਦਾ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਖੋਜ ਤੇ ਉਸ ਖੋਜ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਜੀਵਨ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਛੜਾਛੜਾਂਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਸਤੀਆਂ ਭਰਪੂਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਹਰ ਪਲ ਜੀਅ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦੀ ੮੮ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਲੰਘਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ :—

---

*ਨੋਟ : ਸੰਨ 2002 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਇਕ ਅਰਬ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਹੋਲੀ ਕੀਨੀ ਸੰਤ ਸੇਵ ॥
ਰੰਗੁ ਲਾਗਾ ਅਤਿ ਲਾਲ ਦੇਵ ॥
(ਪੰਨਾ ੧੧੮੦)

ਨਾ ਕੇਵਲ ਮੇਰੀ ਜਵਾਨੀ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਅਗਾਧਿ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਲੰਘੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਮੇਰਾ ਬੁਢਾਪਾ ਵੀ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਬੁਢਾਪੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਲਿਖ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਘਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਵਣ ਕੁਮਾਰ ਵਾਂਙ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਮੇਰੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਸੇਵਾ ਮੇਰੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਕੌਣ ਸੰਭਾਲੇਗਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਖੋਜਣ ਵਿਚ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

●

—ਬੱਚੇ ਤੇ ਰੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਨ ਹਨ। ਅਧਿਕ ਬੱਚੇ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਰੁੱਖ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਟਾਲਦੇ ਹਨ। —ਜੇ. ਐਸ. ਸੈਣੀ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਹਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਰੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲਾਵੇ

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਸੰਨ 1950 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 36 ਕਰੋੜ ਸੀ । ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਆਬਾਦੀ 86 ਕਰੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹਰ ਸਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਨ 2000 ਤੱਕ ਇਸ ਆਬਾਦੀ ਨੇ ਵਧ ਕੇ 90 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਸੱਤਰ ਮਿਲਿਅਨ ਏਕੜ ਫੁੱਟ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ 1950 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਾਰਾਂ ਮਿਲੀਅਨ ਧਰਤੀ ਸਿੰਞਣ ਲਈ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ । ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ 1976 ਤੱਕ ਇਹ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰਕਬਾ ਵਧ ਕੇ 450 ਮਿਲੀਅਨ ਏਕੜ ਫੁੱਟ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। 2000 ਈ: ਸੰਨ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਡੈਮਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 90 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਲਈ 200 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਇਹ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 2000 ਈਸਵੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ੀਰਿਆਂ ਦੇ ਡੈਮ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਖੁਰ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰਨੇ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਡੈਮਾਂ ਦੇ ਭਰ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਘਟ ਕੇ 80 ਟਨ ਮਿਲੀਅਨ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ । 2000 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਡੈਮਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਕਬਾ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਛੇਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਡੈਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਵੀਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਡੀਜ਼ਲ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੱਥਰ ਦਾ ਕੋਇਲਾ ਵੀ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਡੈਮਾਂ ਦੇ ਭਰਨ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿਜਲੀ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਉਹ ਮੋਟਰਾਂ ਨਾ ਚੱਲ ਸਕਣਗੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਞਦੀਆਂ ਹਨ । ਕੋਇਲੇ ਦੇ ਮੁੱਕ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਇੰਞਣ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਭਾਫ਼ ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਦੇ ਹਨ । ਡੀਜ਼ਲ ਤੇਲ ਦੇ ਮੁੱਕ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਇੰਞਣ ਵੀ ਚੱਲਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਡੀਜ਼ਲ ਤੇਲ ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਮਿਲੇਗੀ ਨਹੀਂ । ਸੰਨ 2000 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਜੋ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਕੇਵਲ 35 ਕਰੋੜ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਢਿੱਡ ਹੀ ਭਰ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਨ 2100 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਾਲਾਂ ਨਾਲ ਮਰ ਮਰ ਕੇ 36 ਕਰੋੜ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਜਾਵੇਗੀ। ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਬੰਦਾ ਮਰੇਗਾ ਤੇ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਬੰਦਾ ਹਰ ਸਾਲ ਮਰਦਾ ਰਹੇਗਾ ।

ਡੈਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਭਰਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੈਮਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾ ਭਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ—"ਹਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਰੁੱਖ ਲਾਵੇ ਤੇ ਲੱਕੜ ਦਾ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖ਼ਰਚ ਕਰੇ। ਕੋਈ ਦੇਸ਼-ਵਾਸੀ ਗੋਬਰ ਤੇ ਗੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵੇ ਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਤੇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰੇ।"

(ਮਿਲੀਅਨ ਦਸ ਲੱਖ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)

●

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉ

ਤੜਫ਼ਦੇ ਤੇ ਰੋ ਰਹੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਰੁੱਤ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਹ ਦਾਤਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਹਵਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਦਰਿਆਵਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ ਤੇ ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਘਟ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਧਰਤੀ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਜਿਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਇਸ ਲਈ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਮੋਹੰਜਾਦੜੋ ਤੇ ਹੜੱਪਾ ਦੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਆਦਰਸ਼ਕ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਸਨ। ਉਹ ਰੇਤ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਦੱਬ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਤ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬ ਕੇ ਮਿਟੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਨ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਇਸ ਲਈ ਰੇਤ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਦੱਬ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਹਿਸਾਬ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹ ਹੋਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਧਰਤੀ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤਾਂ ਹੀ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਸੌ ਵਿਚੋਂ 21 ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜੀ ਰਹੇ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ 100 ਵਿਚੋਂ 60 ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜੀ ਰਹੇ। ਮਨੁੱਖ ਅਪਰਾਧ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ। ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁੱਗ ਦੀ ਉਮਰ ਢਾਈ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਜੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੋਕਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੰਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਟਰੱਕ ਤੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਾਲ ਪੀੜਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪੁਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਟਰੱਕਾ ਤੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਕਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਹੜੇ ਕਾਲ ਪੈਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੂੰਝਾ-ਫੇਰ ਮੌਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਲ ਪਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਖੋਪਰੀ ਕਾਲ ਸੀ। ਖੋਪਰੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨੇ ਬੰਦੇ ਮਰੇ ਕਿ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪਰੀਆਂ ਖਿਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਕਾਲ ਅਜਿਹਾ ਪਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਰੋਟੀ ਦੇ ਬਦਲੇ ਬੰਦਾ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅੰਨ ਦੀ ਇੰਨੀ ਥੁੜ੍ਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਰੋਟੀ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਦੂਜੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਅੰਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਅਜਿਹੀ ਦੁਰਗਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਵਾਰ ਦੇ ਦਾਣੇ ਜ਼ਵਾਹਰਾਤ (ਹੀਰੇ-ਜਵਾਹਰਾਂ) ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕੀਮਤੀ ਹਨ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਗਿਣਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਦ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਸੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਵਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਲੱਭਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 1988 ਵਿਚ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਹੜ੍ਹ

Nanakhari Library Nanakhari.Library@gmail.com

ਆਏ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ, ਸੈਂਕੜੇ ਬੰਦੇ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਮਰੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਪਰਲੋ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਨਮੂਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਅੱਧੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪਰਲੋ ਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

—ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹਸਤੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਮਜ਼ਹਬ 'ਬੁੱਧ ਮਜ਼ਹਬ' ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਮਰ ਬੀਤਦੀ ਜਾਵੇ ਹਰ ਬੰਦਾ ਹਰ ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਲ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਵੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ 100 ਸਾਲ ਜੀਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਠ੍ਹਾਰਾਂ ਰੁੱਖ ਲਾਵੇਗਾ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਅਠ੍ਹਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਹਨ। ਮਤੱਸਿਆ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਇਕ ਖੂਹ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਓਨੇ ਸਾਲ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਤੁਪਕੇ ਉਸ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੋਣ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਦਸ ਖੂਹ ਲਗਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁੰਨ ਇਕ ਤਲਾਅ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਦਸ ਤਲਾਅ ਪੁਟਾਏ ਉਸ ਦਾ ਪੁੰਨ ਇਕ ਝੀਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਦਸ ਝੀਲਾਂ ਬਣਵਾਏ ਉਸ ਦਾ ਪੁੰਨ ਇਕ ਨੇਕ ਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਘਰ ਦਸ ਨੇਕ ਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ਲ ਇਕ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।—ਸੰਨ 1904 ਵਿਚ ਜਦ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਬਾਪ ਇਕ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਤਲਾਅ ਪੁਟਵਾਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਦੋ ਤ੍ਰਿਬੈਣੀਆਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਲਾਏ ਸਨ। ਤ੍ਰਿਬੈਣੀ ਤਿੰਨ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—ਪਿੱਪਲ, ਬਰੋਟਾ (ਬੋਹੜ) ਤੇ ਨਿੰਮ। ਤਿੰਨੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਸ ਤਲਾਅ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਇਸ ਸਮੇਂ 76 ਸਾਲ ਹੋਵੇਗੀ। —ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਦ ਆਸਾਮ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਜਿਸ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇਖੀ ਸੀ ਉਥੇ ਉਥੇ ਉਹ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਂਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਲੋਕੀਂ ਪਾਗਲਪਨ ਨਾਲ ਪੈਦਲ ਤੁਰਨਾ, ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਟਾਂਗਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਬੈਲਾਂ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਖੋਤਿਆਂ 'ਤੇ ਗੱਡਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਲ ਢੁਆਉਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਿਆਂ, ਤੇ ਸੁੱਖ-ਰਹਿਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਨਾਲ ਉਹ ਤਬਾਹੀਆਂ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਿਉਣਾ ਦੁੱਭਰ ਕਰ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੇ ਏਨਾ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਤੜਫ਼ਣਗੇ, ਅੱਖਾਂ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਖੇਤੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸੌ ਵਿਚੋਂ ਵੀਹ ਹਿੱਸੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਅੱਸੀ ਹਿੱਸੇ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਲੇ ਦਾ ਸੜਨਾ, ਇੰਵਣਾਂ ਬੱਸਾਂ, ਟਰੱਕਾਂ, ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ, ਮੋਟਰਸਾਈਕਲਾਂ ਤੇ ਸਕੂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਟਰੌਲ ਦਾ ਸੜਨਾ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਦਾ ਕੋਇਲਾ ਸੜੇ, ਲੱਕੜ ਸੜੇ. ਗੋਹਾ ਸੜੇ, ਪੈਟਰੌਲ ਸੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੇ ਸੜਣ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਆਕਸੀਜਨ ਗੈਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਪਲ ਤੇ ਬੋਹੜ ਦਾ ਰੁੱਖ ਦੋ ਸੌ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਕਸੀਜਨ ਗੈਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੋਹੜ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠਾਂ ਹਵਾ ਠੰਢੀ ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਹੜ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੁੱਪ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕੀਂ ਪੈਦਲ ਤੁਰਨਾ ਨਾ ਛੱਡਣ, ਸਾਈਕਲ ਵਰਤਣ, ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਛੱਡਣ। ਜਿੱਥੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਲੋਕੀਂ ਬੱਸ ਜਾਂ ਮੋਟਰਕਾਰ 'ਤੇ ਨਾ ਜਾਣ। ਹਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਦਸਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢ ਕੇ ਦਾਨ ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬੂਹਿਆਂ ਅੱਗੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਤੇ ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਰਹੀ ਨਿਖੇੜਵੀਂ ਸੇਵਾ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਘਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚਲਦੀ ਰਹੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਆਬਾਦੀ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਪਹਾੜ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਗਰਮੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਗਰਮੀ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਏਨੇ ਵਧ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਪਹਾੜ ਪਿਘਲ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਏਨਾ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆਵੇਗਾ ਉਸ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਬੰਦੇ, ਜਾਨਵਰ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਸਭ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ, ਮੋਟਰਸਾਈਕਲਾਂ; ਬੱਸਾਂ, ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਕੂਟਰ ਰਿਕਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਗਰਮੀ ਦਾ ਪਾਗਲਪਨ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਪਹਾੜ ਪਿਘਲਾਏਗਾ ਤੇ ਅੱਧੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਏਗਾ। ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਤੇ ਆਰਾਮ-ਤਲਬੀ ਲਈ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਅਮੀਰਾਂ, ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਹੀ ਚਲਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਅਮੀਰ ਜਾਂ ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਟਰਕਾਰ ਤੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਬਾਈਸਿਕਲ ਦੀ ਹੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਚਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—ਗ਼ਰੀਬੀ, ਬੇਕਾਰੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਰੋਗ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਬੇਕਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਬੇਕਾਰ ਬੰਦੇ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣਗੇ ਉਹ ਬੇਕਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੋਰ-ਡਾਕੂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣਗੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਛੱਡਣ, ਮਹਿੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਖ਼ਰੀਦਣਾ ਛੱਡਣ, ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਛੱਡਣ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੁਪਿਆ ਕੱਢ ਕੇ ਬੰਜਰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ 'ਤੇ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਮੁੱਕਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੈਟਰੌਲ ਕੋਇਲਾ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ਾਬ ਦੀ ਵਰਖਾ ਵੀ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਿਉਣਾ ਦੁੱਭਰ ਕਰ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

●

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ

ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਘਾਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਭਾਰਤ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਖ਼ਤਰੇ ਵੀ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖ਼ਤਰਾ ਧਰਤੀ ਦਾ ਖੁਰਨਾ ਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾ ਦਿਓ।

ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੀ ਅੰਨ-ਉਪਜਾਊ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੇਤ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣਾ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਰਬਾਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਲਾਉਣਾ ਹੀ ਉਹ ਉੱਦਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਮੌਸਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਮਾਂ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਕੂਲਾਂ, ਪੰਚਾਇਤ ਘਰਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੜਕਾਂ, ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਦਾ ਭੇਤ ਛੁਪਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਗਿਆਨ ਲਈ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਛਪੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਤੇ ਕਿਤਾਬਚੇ ਮੁਫ਼ਤ ਮੰਗਵਾਉ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰੇਤ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਚੌੜਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਮੀਲ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹਰ ਸਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ੧੦੦ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਤਲੀ ਅੱਠ ਇੰਚ ਅੰਨ-ਉਪਜਾਊ ਬਾਰੀਕ ਮਿੱਟੀ ਹਰ ਸਾਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਖੁਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹੋ ਅੱਠ ਇੰਚ ਬਾਰੀਕ ਮਿੱਟੀ ਹੀ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਅੱਠ ਇੰਚ ਬਾਰੀਕ ਮਿੱਟੀ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਖ਼ੁਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੇਠਲੀ ਨਾਕਾਰਾ ਮਿੱਟੀ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਰੀ ਤਬਾਹੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅੰਧਾ-ਧੁੰਦ ਕਟਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਮਰਕੱਸੇ ਕਰ ਲਓ।

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਰੁੱਖ

—ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ 'ਬਟਾਲਵੀ'

ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤ ਲੱਗਦੇ ਨੇ ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਲੱਗਦੇ ਮਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਨੂੰਹਾਂ ਧੀਆਂ ਲੱਗਦੇ ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਵਾਂਙ ਭਰਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੇਰੇ ਬਾਬੇ ਵਾਕਣ ਪੱਤਰ ਟਾਹਵਾਂ ਟਾਂਵਾਂ।
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਵਰਗੇ ਚੂਰੀ ਪਾਵਣ ਕਾਂਵਾਂ
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਯਾਰਾਂ ਵਰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਚੁੰਮਾਂ ਤੇ ਗਲ ਲਾਂਵਾਂ।
ਇਕ ਮੇਰੀ ਮਹਿਬੂਬਾ ਵਾਕਣ ਮਿੱਠਾ ਅਤੇ ਦੁਖਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ ਮੋਢੇ ਚੁੱਕ ਖਿਡਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ ਚੁੰਮਾਂ ਤੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਜਦ ਵੀ ਰਲ ਕੇ ਝੂਮਣ ਤੇਜ਼ ਵਗਣ ਜਦ ਵਾਵਾਂ।
ਸਾਂਝੀ ਬੋਲੀ ਸਭ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਲਿਖ ਜਾਵਾਂ।
ਮੇਰਾ ਵੀ ਇਹ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ ਰੁੱਖ ਦੀ ਜੂਨੇ ਆਵਾਂ।
ਜੇ ਕੁਸ਼ਾਂ ਮੇਰਾ ਗੀਤ ਹੈ ਸੁਣਨਾ ਮੈਂ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗਾਵਾਂ।
ਰੁੱਖ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਰਗੇ ਨੇ ਜਿਉਣ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ।

●

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਰੁੱਖ

—ਠਾਕਰ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਵੇਖਣਾ ਚਹੁੰਨਾ, ਜੇ ਸੱਜਣਾ ਤੂੰ, ਮੂੰਹ ਸਦਾ ਖ਼ੁਸਬੋਈ ਦਾ।
ਪੌਣ ਪੂਰੇ ਦੀ ਹੋ ਜਾ, ਜਾਂ ਰੁੱਖ ਹੋ ਜਾ ਕੋਈ ਰੋਹੀ ਦਾ।
ਚਾਰ ਚੁਫ਼ੇਰੇ ਧੂੰਆਂ-ਧੂੰਆਂ, ਬੱਦਲ ਹਨ ਤੇਜ਼ਾਬਾਂ ਦੇ।
ਜੰਮਦਾ ਬੋਟ ਲੋਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਮੂੰਹ ਵੇਖੇ ਮਾਂ ਮੌਈ ਦਾ।
ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ 'ਦਿਲ' ਗਵਾਚਾ, ਟਿੱਲੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਰੂਹ।
ਵੱਢ ਜੰਗਲਾਤਾਂ ਬੰਜਰ ਹੋਈ ਧਰਤ ਨਵੀਂ ਨਰੋਈ ਦਾ।
ਲੂਣ ਤੇਲ ਦੀ ਖੇਤੀ ਤੇਰੀ ਨਾ ਦਿਲ ਸਦਾ ਪਰਚਾਏਗੀ।
ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਅੰਦਰ, ਪੱਤਾ ਪੱਤਾ ਹੋਈ ਦਾ।
ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਭ ਸੋਮੇ ਸੁੱਕੇ, ਸੁੱਕੇ ਖੂਹ ਤਲਾਅ।
ਤੇਲ ਵੀ ਤੇਰਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲਾ, ਬੰਬੇ ਤੇ ਡਿਗਬੋਈ ਦਾ।
ਮੁੱਕ ਗਏ ਜੰਗਲ, ਗਈ ਹਰਿਆਲੀ, ਸਾਵਣ ਦੀ ਬਰਸਾਤ ਗਈ।
ਪੱਕੀ ਫਸਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਰੀ ਬੰਨੇ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋਈ ਦਾ।
ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਕਾ ਲਾ ਦੇ 'ਪਿੱਪਲ', 'ਨਿੰਮ' ਕਿਸੇ ਚੌਰਾਹੇ 'ਤੇ।
ਗਮਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇ ਤੁਲਸੀ, ਅੰਬ ਕੋਈ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਈ ਦਾ।
ਚਹਿ-ਚਹਾਂਦੇ, ਪੰਛੀ ਗਾਂਦੇ, 'ਕੋਇਲ' 'ਮੋਰ' ਤੇ ਬਾਜ ਤਿਰੇ।
ਅਮਰ ਧੁਨੀ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣੀ ਜਾ, ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਅਰਜੋਈ ਦਾ।
ਇਹ ਸਾਥੀ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੇ, ਸਿਵਿਆਂ ਤੱਕ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜਦੇ।
ਅਮਰ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਰਸ਼ੀ ਸੋਮੇ, ਨਿੱਘ-ਪੋਹ ਦੀ ਲੋਈ ਦਾ।
ਜੇ ਸੱਜਣਾ ਤੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਨਾ, ਮੂੰਹ ਕਿਸੇ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਈ ਦਾ।
ਪੌਣ ਪੂਰੇ ਦੀ ਹੋ ਜਾ, ਜਾਂ ਰੁੱਖ ਹੋ ਜਾ ਕੋਈ ਰੋਹੀ ਦਾ।

●

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਬੂੰਦ-ਬੂੰਦ ਪਾਣੀ ਲਈ ਤਰਸਣਗੇ ਲੋਕ

—ਸੁਰਿੰਦਰ ਚਾਹਲ

ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਜ਼ਾਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਗੀਨ ਜੁਰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਬਣਾਇਆ ਸੰਤੁਲਨ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਖੁਦ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਹੀ ਖ਼ਤਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੈ।

ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਐਸ਼ੋ-ਆਰਾਮ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਰਸਾਇਣ ਹਵਾ ਵਿਚ ਛੱਡੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਵਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਓਜੋਨ ਪਰਤ ਵੀ ਲੀਰੋ-ਲੀਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਓਜੋਨ ਪਰਤ ਵਿਚ ਪਏ ਮਘੋਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਕਿਰਨਾਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪੈਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਆਦਮ-ਜ਼ਾਤ ਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਵਰਗੀਆਂ ਨਾ-ਮੁਰਾਦ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਤਿਲ-ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ।

ਦੋਸ਼ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਅਖਵਾਉਂਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ ਉਜਾੜੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵ ਜਾਤੀ ਹੀ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਅੱਜ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਜੋ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵੀ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅਮੀਰ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਐਟਮ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਸਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ਮੇਂ ਕੀਤੇ ਧਮਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੀਨਾ ਛਲਣੀ-ਛਲਣੀ ਕੀਤਾ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਭੁਚਾਲਾਂ ਅਤੇ ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਚੋਰੀ-ਛਿਪੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਬੇ-ਦਰੇਗ ਕਟਾਈ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਛਾਉਣ ਅਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਡਾਇਨਾਮਾਈਟ ਨਾਲ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾੜ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚਟਾਨਾਂ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਅਤੇ ਅਚਾਨਕ ਖਿਸਕਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਝੱਲ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਪਾਣੀ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮਾਦੇ (ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ, ਕੀਟ-ਨਾਸ਼ਕ ਆਦਿ) ਭਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਹ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਬੰਜਰ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਮੰਡਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਨੇੜੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹਿਮ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਖ਼ਾਤਮੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਖ਼ਾਤਮੇ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਵਾ ਨੂੰ ਸਨਅਤਾਂ, ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਐਟਮੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਇੰਨਾ ਗੰਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵਨ ਲੈਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇੰਨੀ ਬੇਫ਼ਜ਼ੂਲ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤਰਸਦਾ ਵਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲੀ ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕਿੱਲਤ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੰਕਟ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਖੁਣੋਂ ਪਿਆਸੇ ਹਨ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ-ਸੁਥਰਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਧੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਪਾਣੀ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ 1.7 ਅਰਬ ਲੋਕ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਕ ਅਰਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਇਕ ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਆਉਣ ਵਾਲੇ 22 ਤੋਂ 25 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਦੋ ਅਰਬ ਲੋਕ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਲਈ ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਅੰਨ-ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਚੀਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬੀਜ਼ਿੰਗ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਪਾਣੀ ਨੌਂ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਹਿਜੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਪੈਸਾ ਲੱਗਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ 'ਤੇ ਤੇਲ ਦੇ ਬਿੱਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਬੋਝ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਆਰਥਿਕਤਾ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਬੋਝ ਬਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਵਾੜਿਆਂ ਕਾਰਨ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਜੇ ਤੀਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਵੀ ਅਹਿਮ ਮੰਦੇ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗੀ । ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਸਮਾਇਲ ਜੰਗਮੈਲ ਡਿਨਾ ਦਾ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨੇੜ-ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਤਕਰਾਰ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੱਧ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਅਫ਼ਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਿੰਸਾ ਭੜਕਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਹਨ। ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਣ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਾ ਆਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣਾਂਗੇ। (9-10-95 ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ 'ਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

●

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਹਵਾ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਰੱਖਣ 'ਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

—ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ *41ਵਾਂ ਵਣ-ਮਹਾਂ-ਉਤਸਵ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਣ-ਮਹਾਂ-ਉਤਸਵ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਤੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਬੇ-ਮੁਹਾਰੀ ਕਟਾਈ ਕਾਰਨ ਲੋੜਾਂ ਵਿਚ ਪਾੜਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਰੁੱਖ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅਟੁੱਟ ਹੈ, ਪਰ ਉਦਯੋਗੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਲੋੜਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਘਾਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਜੋ ਹਵਾ ਨੂੰ ਗੰਦੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਵਰਖਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਖਾਣਾ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਲਣ ਆਦਿ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਚਾਰਾ, ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਦਵਾਈਆਂ, ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਜਾਵਟ ਲਈ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕੰਮ ਵੀ ਰੁੱਖ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਜ਼ਾਤੀ ਦੇ ਕਠੋਰ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਹ ਰੁੱਖ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਅਤੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਾਂਙ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਅਖੌਤੀ ਉਸਾਰੀ ਏਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਉੱਕਾ ਸਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਵਿਸਰ ਗਏ—ਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਰੁੱਖ ਪਛੜ ਗਏ। ਉਹ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਗਏ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਰੁੱਖ ਮੁੱਕਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੀ ਭਿਆਨਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਹਰਿਆਲੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸੀ ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਥਾਂ ਨੇ ਸਹਿਮ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਅਨੁਪਾਤ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਰਵੇਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਘਣਤਾ ਘਟ ਕੇ 35 ਤੋਂ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਈ

*ਇਹ ਗੱਲ 1990 ਦੀ ਹੈ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਹੈ, ਜਿੱਥੇ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਘਟ ਕੇ 14-16 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਿੱਟਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਦਰੱਖਤਾਂ ਲਈ ਕਰੋਪੀ ਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਫ਼ਰੀਕੀ ਕਾਲਹਾਰੀ ਜਾਂ ਐਟੇਕਾਮਾ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸੌ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਖੇਤਰ, ਮਨੁੱਖ, ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਖੱਪਤ ਨਾਲੋਂ 15 ਗੁਣਾਂ ਵਧੇਰੇ ਆਕਸੀਜਨ ਹੜੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਜੰਗਲ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਨਅਤ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਦੂਸ਼ਤ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਸਨਅਤੀ ਧੂੜ ਨੂੰ ਕਾਰਗਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦਾਨੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। 'ਭਗਵਤ ਪੁਰਾਣ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਂਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫ਼ਲ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।' 'ਮਤੱਸਿਆ ਪੁਰਾਣ' ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਖੂਹ ਪੁੱਟਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਓਨਾ ਚਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਤਰੇ ਹਨ। ਦਸ ਖੂਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਪੁੰਨ ਇਕ ਤਾਲਾਬ ਪੁੱਟਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤੇ ਦਸ ਤਾਲਾਬਾਂ ਦਾ ਪੁੰਨ ਇਕ ਝੀਲ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਦਸਾਂ ਝੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਓਨਾ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਪੁੰਨ ਇਕ ਰੁੱਖ ਲਗਾਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 'ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ' ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਦਾਨਸ਼ਵਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਮਾਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਏਨੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਲੋਕੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁੱਖਣਾ ਸੁੱਖਦੇ, ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ, ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਕਿ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਕਰਦੇ, ਦੁਆਲੇ ਧਾਗੇ ਤੇ ਮੌਲੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਤੇ ਮੁੱਢਾਂ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਬਾਲਦੇ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਬੇ-ਸ਼ੁਮਾਰ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਰਿਣੀ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਧਾਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਰੁੱਖ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਪਾਵਨ ਸਪੱਰਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਪੁਰਾਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੱਤਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ 16 ਰੁੱਖ ਲੋੜੀਂਦੀ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਾਰਬਨ-ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਕੇਵਲ 16 ਰੁੱਖ ਹੀ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਸਾਂਵਾਂ ਪੱਧਰਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ 16 ਰੁੱਖ ਲਗਾਏ ਹਨ ? ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੋਜਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਹਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 5 ਮਿੰਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ । ਸੋ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਹਰ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਸੋਚ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੱਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਨਸਪਤੀ ਤੱਕੜ ਵਿਚ ਲਟਕਦਾ ਹੈ । ਬਨਸਪਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਦੂਸ਼ਿਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੈ–ਸੋ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਿਆਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾ ਮੁੱਖ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਜਨ-ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ । ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਚੇਤੰਨ ਹੋ ਸਕਣ ਤੇ ਲੋਕ-ਰਾਏ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਲੋੜ ਹੈ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਸੈਮੀਨਾਰ, ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਤੇ ਸਭਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁੰਗਰਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਇਕ ਰੂਹ ਫੂਕਣ ਦੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇਕ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼, ਕੌਮ ਦੀ ਤਰੱਕੀ, ਮਨੁੱਖ ਜ਼ਾਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਸਮਾਜਿਕ-ਸੁਧਾਰ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਉੱਚੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ, ਨਵੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ, ਖੇੜਾ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਵਣ-ਮਹਾਂ-ਉਤਸਵ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੁਲਾਈ 1957 ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਵਣ-ਮਹਾਂ-ਉਤਸਵ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਰਾਣੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ—'ਮੇਰੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁੱਖ ਕੱਟਣ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਕੱਟੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੱਗਬਾਣੀ 11-9-90 ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਧਰਤੀ ਕਰੇ ਪੁਕਾਰ-ਨਾ ਲੁੱਟੋ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰ

ਮਾਸਟਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਦਿੱਖ ਕਾਰਜ ਜੋ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ, ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਹੀ ਅਦਿੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਜੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਖਲਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਆਰਜ਼ੀ ਸੁੱਖ ਤਾਂ ਭੋਗ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਥਾਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੱਕ ਵੀ ਮਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਉਹ ਹੱਦ ਜਾਂ ਪੜਾਅ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਿਰਦਰਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਸਾਡੀ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸਲੋਕ ਰਾਹੀਂ ਵਰਣਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ
ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥

ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋ ਕੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਭੰਡਾਰ ਬੜੇ ਹੀ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹਨ, ਗੁਣਵੰਤਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਮੈਂ ਰੁੱਖ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ

—ਸੁਲੱਖਣ ਸਰਹੱਦੀ

ਝੁਲਸ ਰਹੀ ਹਰ ਨਵੀਂ ਕਰੂੰਬਲ, 'ਵਾਵਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਬਲਦਾ।
ਦਾਵਾਨਲ ਹੈ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਮੈਂ ਸੜਨੋਂ ਕਿੰਵ ਬਚਦਾ ?
ਮੈਂ ਉਹ ਰੁੱਖ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਹੰਝੂ ਵਹਾਵਣ,
ਮੈਂ ਉਹ ਰੁੱਖ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਸੀਨੇ, ਆਰੇ ਚਲ ਚਲ ਜਾਵਣ।
ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਦਿਲ ਨੇ ਜਿੱਥੇ, ਪੱਥਰ ਡੇਲਾ ਅੱਖ ਦਾ,
ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਬੰਦਾ, ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਿਆ ਲੱਗਦਾ।
ਜਨਮੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਧੁੱਪੀਂ ਸੜਕੇ, ਵੰਡੀਆਂ ਸੀਤਲ ਛਾਵਾਂ,
ਐਪਰ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਲਾਈ ਪੁੱਤਾਂ; ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਰਦ ਸੁਣਾਵਾਂ ?
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ, ਸਿਰੜ ਹੈ ਬਾਪੂ ਵਰਗਾ,
ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਦਾ ਖੌਫ ਨਾ ਮੈਨੂੰ, ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ।
ਵਾਵਾਂ ਧੁੱਪਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਾਂ, ਪੰਛੀ ਕਰਨ ਕਲੋਲਾਂ,
ਢੀਮਾਂ ਬਦਲੇ ਫਲ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਾਂ।
ਬੱਦਲ ਸੱਦ ਕਰਾਵਾਂ ਵਰਖਾ, ਸੜਦੇ ਖੇਤ ਬਚਾਵਾਂ,
ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਰਨੋਂ ਰੋਕਾਂ, ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਵਾਂ।
ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਜੀਰਾਂਦ ਤੇ ਜੇਰਾ, ਮੈਂ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਮੈਂ ਫ਼ੱਕਰ,
ਮੇਰੇ ਹੇਠ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾਉਂਦੇ, ਸ਼ੇਰ, ਮੁਨੀ, ਪੈਗ਼ੰਬਰ।
ਮੈਂ ਬਾਲਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਤੇ ਫੱਟੀ, ਮੈਂ ਚੰਨਣ ਦਾ ਚਰਖਾ,
ਰੰਗਲਾ ਪੀੜ੍ਹਾ ਡੋਲਾ, ਅਰਥੀ, ਬੋਧੀ ਬੋਹੜ ਗਯਾ ਦਾ।
ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਧੂੰਆਂ, ਗੈਸਾਂ ਵਿਚ ਦਮ ਘੁੱਟਦਾ,
ਕੀ ਅੱਗ ਲਾਈ ਪਾਣੀਆਂ ਤਾਈਂ ? ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਟੁੱਟਦਾ।
ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਖਾਵਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੰਡਾਂ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਾਖਾ,

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਫਿਰ ਵੀ ਹੈ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕਾਹਤੋਂ ਬੰਦਾ ਲੋਹਾ ਲਾਖਾ ?
ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਨੈ ਦਾਤ ਕੁਹਾੜੇ ਟੁਕ ਟੁਕ ਸੁੱਟੇ ਮੈਨੂੰ,
ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ਬੰਦਿਆ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੈਨੂੰ ?
ਰੁੱਖ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਸਰਵਣ ਪੁੱਤਰ ਧਰਤੀ ਦੀ ਇਹ ਵਹਿੰਗੀ,
ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟ ਰਹੇ ਓ, ਇਹ ਪੈਣੀ ਗੱਲ ਮਹਿੰਗੀ।
ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਗੱਭਰੂ ਕਰਨਾ, ਪਾਪ ਧੁਪਣ ਜਨਮਾਂ ਦੇ,
ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੋ ਰੁੱਖ ਨਾ ਲਾਉਂਦੇ, ਹੈਣ ਸੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ।
ਇਕ ਹੀ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਸੌ ਸੁੱਖ ਲੱਗਦੇ, ਸੌ ਰੁੱਖ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖੋ,
ਦਿਲ ਨੂੰ ਠੰਢ ਕਿਵੇਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਕੇ ਫੇਖੋ।
ਕੁਦਰਤੋਂ ਦੂਰ ਕਦੂਰਤ ਜੰਮੇ, ਸ਼ਹਿਰੀਂ ਗੁੰਮ ਨਾ ਜਾਇਉ,
ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਝੁਲਸ ਰਹੇ ਨੂੰ, ਹੋਰ ਨਾ ਬੰਬ ਚਲਾਇਉ।
ਮੰਗਾਂ ਖ਼ੈਰ ਸਦਾ ਸਰਹੱਦੀ, ਧਰਤ 'ਤੇ ਉਗਮਣ ਖੇੜੇ,
ਮੈਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਬਣਨਗੇ ਕਿੱਥੋਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਪੁਲ ਤੇ ਬੇੜੇ ?

ਪਿੰਡ : ਕੁਹਾੜ
ਡਾਕਖ਼ਾਨਾ : ਡਿਹਰੀਵਾਲ ਦਰੋਗਾ
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ : ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ 143518

●

Nanakhan Library Nanakhan Library@gmail.com

ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਹਰਿਆਲੇ ਫ਼ੇਫ਼ੜੇ

—ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ 'ਭਾਟੀਆ'

ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਏਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮੰਡਲ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਬਨਸਪਤੀ ਇਸ ਜੀਵ-ਮੰਡਲ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਇਸ ਹਰਿਆਉਲੀ ਬਨਸਪਤੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਫ਼ੇਫ਼ੜੇ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਫ਼ੇਫ਼ੜੇ ਕੱਢ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਜ਼ਿੰਦ ਸਰੀਰ ਵਰਗੀ ਵੀਰਾਨ ਧਰਤੀ? ਬਨਸਪਤੀ-ਹੀਣ ਭੂਮੀ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਫ਼ਰੀਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਰਗੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਐਟੇਕਾਮਾ ਤੇ ਕਾਲਾਹਾਰੀ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲਾਂ ਵਰਗੀ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਹਰਿਆਉਲੇ ਫ਼ੇਫ਼ੜਿਆਂ ਦੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਹਵਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਆਸ ਦੇ ਘੁੱਟ ਭਰਨ ਲਈ ਫ਼ੇਫ਼ੜਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਫ਼ੇਫ਼ੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੰਘਣੀ ਬਨਸਪਤੀ ਦਾ ਕੱਜਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਹ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਸੀਮ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਧੂੜ-ਕਣ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉੱਡਦੀ ਗੰਦਗੀ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਬਨ-ਡਾਇਔਕਸਾਈਡ ਨੂੰ ਇਹ ਬਨਸਪਤੀ ਚੂਸ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹਵਾ। ਇਹ ਹਰਿਆਉਲਾ ਕੱਜਣ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਗਰ ਤੇ ਰੁੱਖ ਚੂਸ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਿੱਘ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੀ ਤਪਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਸਹਿਣੀ ਪਏ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਪਏ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਂਙ ਭੁੱਜ ਜਾਈਏ।

ਹਰਿਆਉਲੀ ਪੱਟੀ :--ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਘਣੀ ਪੱਟੀ ਤਪਤ-ਖੰਡ ਵਿਚ ਹੈ। ਏਥੇ ਦੀ ਵੱਧ ਗਰਮੀ ਤੇ ਭਰਪੂਰ ਨਮੀ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਮੌਲਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਪਤ-ਖੰਡੀ ਵਣ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕੇਵਲ 6 ਫੀ ਸਦੀ ਹਿੱਸੇ ਉਪਰ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵ-ਵਣਗੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ ਜੀਵ-ਵਣਗੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਅਤਿ ਅਮੀਰ ਮੰਡਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕੱਲੇ ਐਮੇਜ਼ੋਨੀ ਖੇਤਰ (ਦੱਖਣੀ ਅਮਰੀਕਾ) ਵਿਚ ਹੀ ਦਸ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ 750, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ 125, ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ 490 ਅਤੇ ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕ ਸੈਂਕੜੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕਿਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋੜਾਂ ਤੇ ਘੁਰਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕੀੜਿਆਂ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਸਲਾਂ ਲੱਭੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਲੀ ਤੇ ਥਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਠਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਢਾਈ ਕੁ ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਮੇਜੋਨੀ ਜੰਗਲ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁ-ਮੁੱਲੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਪਤ-ਖੰਡੀ ਜੰਗਲਾਂ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਭੇਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਅਜੇ ਵੀ ਰਸਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸੰਘਣੀ ਬਨਸਪਤੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਏਥੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਰੁੱਖ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਪਾਊਂਡ ਵਿਚੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸੁਗੰਧੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਨਿੰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਗੁਣ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਟ-ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਛਿੜਕ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸਹਿਜ-ਜ਼ਹਿਰ ਭਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੌਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਈਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਲੱਗੇਗੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਫਾਰਮੇਸੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਫਾਰਮੇਸੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਤਪਤ-ਖੰਡੀ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਹੀ ਹਨ। ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ 1400 ਅਜਿਹੇ ਪੌਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੈਂਸਰ ਰੋਗ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤੀ ਗੁਣ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਹਨ। ਇਸ ਜੀਵ ਰਸਾਇਣੀ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਅੱਧੇ ਪੌਦਿਆਂ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦੁਖਾਂਤ:--ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਇਸ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ ਜੀਵਨ ਵਰਧਕ ਸੋਮੇ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ 1980 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ 1,20,00,000 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜੰਗਲੀ ਰਕਬਾ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਪਤ-ਖੰਡੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਮਿੰਟ 50 ਏਕੜ ਭੂਮੀ ਜੰਗਲਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਗਤੀ ਨਾਲ ਜੰਗਲ ਕੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉ ਇਸ ਸ਼ਰਨਗਾਹ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ? ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣੀ-ਪਨਾਹਗੀਰ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਨਵੀਆਂ ਸ਼ਰਨਗਾਹਵਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਢਾਲਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਸਲ-ਕੁਸ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੀ ਤੇ ਵਾਂਝੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹੋਗੇ ? ਮਾਰੂਥਲ ! ਇਕਾਲੋ-ਜਿਸਟ ਇਸੇ ਨੂੰ ਜੀਵੀ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਸਮਤੋਲ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਏਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਅਥਾਹ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕਾਰਬਨ-ਡਾਇਔਕਸਾਈਡ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹੋ ਗੈਸ ਸਾਡੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਪਲੀਤ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਨਿੱਘ ਦੀ ਦਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਨ 2025 ਤੀਕ ਇਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਇਕ ਸੈਂਟੀਗਰੇਡ ਹੋਰ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਨਿੱਘ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਇਹੋ ਦਰ ਹੀ ਮਿੱਥ ਲਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਗਲੀ ਹੀ ਸਦੀ ਤੱਕ ਇਹ ਤਾਪਮਾਨ ਤਿੰਨ ਦਰਜੇ ਸੈਂਟੀਗਰੇਡ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਨਿੱਘ ਨੇ ਧਰੁਵੀ ਬਰਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਪਿਘਲਾਅ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੜ੍ਹ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੋਈ ਵੀ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ । ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੋਸਤੋ ! ਜੰਗਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਵੀ ਨਸਲ-ਕੁਸ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੁੱਚਾ-ਵਿਨਾਸ਼ ਫਿਰ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਖੋਰਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੇੜ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਮੁੜ-ਸੁਰਜੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਣ :--ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰਿਆਉਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਨਿੱਗਰ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸਗੋਂ ਖੋਰਾ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੈ। 1966 ਵਿਚ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲ ਖੁਸ ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਸੂਬਾ ਲੱਗਭੱਗ ਵਣ-ਵਿਹੂਣਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਣ ਨੀਤੀ (1984) ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਕਬੇ ਦਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 33 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਜੰਗਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਕੇਵਲ 5.60 ਫੀ ਸਦੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜੀਅ ਪ੍ਰਤੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 0.15 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜੰਗਲ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਕੇਵਲ 0.01 ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਮਾਲਵਾ ਪੱਟੀ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਵਣ-ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਵਿਭਾਗ ਖਾਮੋਸ਼ ਤਮਾਸ਼ਾਈ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਅਸੀਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਨਾਜ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਲ ਖੇਤਰਫਲ ਦੀ 1 54 ਫੀ ਸਦੀ ਹਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਅਸਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨਾਜ-ਭੜੋਲਿਆਂ ਵਿਚ 60 ਫੀਸਦੀ ਕਣਕ ਅਤੇ 65 ਫੀ ਸਦੀ ਚੌਲ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਗਰ ਯੋਗਦਾਨ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ-ਸ਼ਾਲੀ ਖੇਤੀ ਜੁਗਾੜ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਉਲਾਰ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਨਵੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੜ੍ਹ ਭੋਂ-ਖੋਰ, ਕੱਲਰ. ਸੇਮ ਆਦਿ ਬਿਪ-ਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਇਕਾਲੋਜੀਕਲ ਸਮਤੱਲ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡਾ: ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, "ਇਹ ਬਹੁਲਤਾ ਮੰਦਹਾਲੀ ਵਿਚ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। 1988 ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 3000 ਡੰਗਰ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ 290 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਪਜਾਊ ਭੂਮੀ ਉੱਪਰ ਰੇਤ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਵਿੱਛ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਕੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਉੱਪਰ ਟਿਕਾਉ ਅਤੇ ਝੱਲਣ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਲੂਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਾਂਙ ਉਪਜ ਕੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉੱਪਰ ਪਰਖਣ ਤੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।" ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਵਣਾਂ ਦੀ ਵਿਘਟਨ, ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਵਸੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਉੱਨਤੀ, ਚੱਕਬੰਦੀ, ਉਦਯੋਗੀਕਰਣ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਣ ਸਦਕਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਮੋੜਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਫ਼ਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਵੱਧ ਰਕਬਾ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਜੰਗਲੀ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਆਈ ਕਮੀ ਹੈ। 1985-86 ਵਿਚ 2,82,296 ਹੈਕਟੇਅਰ ਭੂਮੀ ਜੰਗਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਸੀ ਪਰ 1988-89 ਵਿਚ ਇਹ 2,64,237 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਫਸਲਾਂ ਕੋਲੋਂ ਭੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਵਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਡੱਕਾ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਕਠਿਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ ! ਕੰਢੀ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਰੋਪੜ ਦੇ ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ) ਰੇਲਾਂ ਸੜਕਾਂ, ਚੋਆਂ, ਨਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਦਰੱਖਤ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿੱਗਰ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁਆਬੇ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਵੇਈਆਂ ਕਾਲੀ ਤੇ ਚਿੱਟੀ, ਵੀ ਹਰਿਆਉਲੀ ਪੱਟੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਕੰਢਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਪਨਾ ਕੇ ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਵਾਂਙ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਚੱਜ ਦੱਸੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਮਾਰਤੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਵਾਰਸ਼ਿਕ ਮੰਗ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਘਣਮੀਟਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ 44 ਤੋਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਘਣ ਮੀਟਰ ਲੱਕੜੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਫਰਨੀਚਰ,

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਸਪੋਰਟਸ ਦਾ ਸਮਾਨ ਟਰੱਕਾਂ ਅਤੇ ਬੱਸਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਡੀਆਂ ਲਈ ਸਾਰੀ ਲੱਕੜੀ ਹਿਮਾਚਲ ਜਾਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵਿੱਲੋ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਖੇਡ ਉਦਯੋਗ ਡੋਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਬੈਟ ਏਸੇ ਲੱਕੜੀ ਤੋਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਕੰਢੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਣਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਯੋਜਨਾ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 1980 ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 1984-90 ਤੀਕ 4500 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਉੱਗਣ ਵਾਲੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਾਪੂਲਰ ਅਤੇ ਸਫ਼ੈਦੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਧਣ ਨਾਲ ਇਮਾਰਤੀ ਲੱਕੜੀ ਦੀ ਕੁਝ ਘਾਟ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿਆਲੀ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਵੀ ਵਧੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੁਆਲੇ ਝਾੜੀਆਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਹੀ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਲੱਕੜੀ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਖਵੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਸਾਡੇ ਪੇਂਡੂ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅੰਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਪਿਰਤ ਦੀ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਸ ਰਹੀ ਹੈ।

ਚਿਤਾਵਨੀ :--ਆਰਥਿਕ ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਣਾਏ ਮੁੱਦੇ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਖਿਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਘੜੀਆਂ ਤਾਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਿੱਟੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ। ਸਗੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਲੈ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਥਾਈ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਸਮਾਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪੇਚੀਦਾ ਪਰ ਮਲੂਕ ਜਿਹੇ ਜੀਵੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਾਹ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ।

(ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਅੱਜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼' 17-4-1993 ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਰੁੱਖ ਤੇ ਹਵਾ

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਚਾਲੀ ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਨਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਥਾਂ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਇਕ ਸੌ ਤੀਹ ਲਿਟਰ ਪੈਟਰੌਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੰਦੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਭੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਇਕ ਰੁੱਖ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਰੁੱਖ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਪੈਟਰੌਲ ਦੀ ਖੱਪਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬਲੱਡ-ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ (ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਦਬਾਓ ਦਾ ਰੋਗ) ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ਼ੀ ਨੁਕਸ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸਲਫਰ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਕੁਝ ਕੁ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਵਧਣ ਨਾਲ ਰੁੱਖਾਂ ਤੇ ਵੀ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਪੈਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯੰਤਰਾਂ ਤੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹਵਾ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

●

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤ ਲੱਗਦੇ ਨੇ

ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰੋਕ

ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਆਰੰਭਲੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਪਰਲੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਵਿਚ ਬੇਮਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਸਿਫ਼ਤੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਮਾਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਘਟਨਾ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ । ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਪਹਿਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੰਗਲੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਆਦੀ ਮਾਨਵ ਨੇ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਸਿਰਜਣਾ ਰੁੱਖ, ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ । ਉਸ ਮਾਨਵ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਥੱਲੇ ਬਸੇਰਾ ਕੀਤਾ, ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ, ਜੜ੍ਹਾਂ, ਰਸ, ਗੁੱਦੇ, ਬੀਜਾਂ, ਫਲੀਆਂ, ਫੁੱਲ, ਫਲਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ । ਤਨ ਕੱਜਣ ਲਈ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅੱਗ ਦੀ ਕਾਢ ਕੱਢ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਨੂੰ ਬਾਲਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ । ਲੱਕੜੀ ਬਾਲ ਕੇ ਕੱਚੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਕਾਉਣਾ ਤੇ ਠੰਢ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਲਈ। ਰੁੱਖ ਦੀ ਬਲ ਰਹੀ ਲੱਕੜੀ ਨੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਰ ਕੀਤਾ । ਇੰਝ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਉਸ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਜਿਸ ਰੁੱਖ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਆਰੰਭ-ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਬੜਾ ਨੇੜਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਅਵੇਸਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਬੜੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਿਖਾਈ, ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਰੁੱਖਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਮੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਹੁਣ ਬੇਸ਼ੱਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਰਮਾਇਣ ਅਤੇ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਲਈ ਜੁਟਾਏ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । 300 ਬੀ. ਸੀ. ਵਿਚ ਚੰਦਰ ਗੁਪਤ ਮੋਰੀਆ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਕੌਟੱਲਿਆ ਦੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲਗਾਏ ਹੋਰ ਸਟਾਫ਼ ਦੁਆਰਾ ਰੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਘਾਤ ਲਈ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਅਸ਼ੋਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੜਕਾਂ ਕੰਢੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ।

ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਖਾਇਆ । ਮੁਗ਼ਲ ਰਾਜ ਦੇ ਪਤਨ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਛੋਟੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਜੰਗਲ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ 'ਸ਼ਾਹੀ ਰੁੱਖਾਂ' ਨੂੰ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਰੁੱਖ-ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਭਾਰੀ ਲੁੱਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ।

1 ਨਵੰਬਰ 1864 ਈ: ਨੂੰ ਡਾ: ਬਰਾਂਡਿਸ ਜਿਹੜੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਫਾਰੈਸਟ ਬਣੇ, ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਡਾ: ਬਰਾਂਡਿਸ ਨੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਧੀ-ਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ । ਫਿਰ ਇੰਡੀਅਨ ਫਾਰੈਸਟਸ ਐਕਟ, 1865 ਬਣਿਆ । ਇੰਝ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਇੰਡੀ-ਅਨ ਫਾਰੈਸਟਸ ਐਕਟ 1873 ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1927 ਵਿਚ ਫਾਰੈਸਟਸ ਐਕਟ ਫਿਰ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਜ਼ਾਰੀ ਰਿਹਾ । 1878 ਵਿਚ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿਖੇ ਫਾਰੈਸਟ ਰੇਂਜਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਫਾਰੈਸਟ ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਗਈ ਅਤੇ 1891 ਈ: ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿੰਸ਼ੀਅਲ ਫਾਰੈਸਟ ਸਰਵਿਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਾਲਜ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਰੁੱਖ-ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਰੱਖਵਾਲੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰਮਾਏ ਦਾ ਪੂਰਨ ਲਾਹਾ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਲੋਂ ਫਾਰੈਸਟ ਸਰਵੇ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [ਐਫ. ਐਸ. ਆਈ.] ਵਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕ ਸਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਛੇ ਲੱਖ ਉਨਤਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸੌ ਬਿਆਸੀ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਕਬਾ ਜੰਗਲਾਂ ਹੇਠ ਹੈ। ਇਸ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਹੇਠਲਾ ਰਕਬਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੰਝ ਦੇਸ਼ ਦੇ 19% ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਰੁੱਖ ਵਿਛੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੇ 105 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ 33% ਧਰਤੀ ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠ ਹੈ, 52 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ 19% ਤੋਂ 33% 217 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ 1% ਤੋਂ 19% ਤੱਕ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਰੁੱਖ ਹਨ।

ਧਰਤੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿੱਕ ਉਪਰ ਉੱਗੇ ਰੁੱਖ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤੀ ਦੀ ਬੜੀ ਲਾਸਾਨੀ ਅਤੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਸਿਰਜਣਾ ਹਨ। ਇਹ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਹੱਪਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ ਰੁੱਖ ਸਵਰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਫਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਛਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਵਰਦਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਉਪਰੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਅਕਸਰ ਉਸ ਦਾ ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਰੰਗ, ਖੇੜਾ ਅਤੇ ਚਮਕ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੌਮ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵੱਡਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਬਿ੍ਛ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਹਰਾ ਸੋਨਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਆਂਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਿਆ

Nanakhari Library Nanakhari.Library@gmail.com

ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਸੀ; ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਦਇਆ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਵਾਰੇ ਵਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, "ਜੰਗਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਅਸੀਮ ਦਇਆ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਰੁੱਖ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਛਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਕੁਹਾੜਾ-ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਵੀ, ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬਰ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ੇਖ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੇ "ਦਰਵੇਸਾ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਦਿ" ਕਿਹਾ ਸੀ।

ਰੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਥੇਰਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਹਨ। ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਙ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਕ ਲੋਕ ਗੀਤ ਦੀ ਝੁਕ ਹੈ;

ਰੁੱਖ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਦੇ ਭਾਵੇਂ
ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਪੁੱਛਦੇ।

ਜੀਵਨ ਦੇ ਸ਼ਲੀਕੇ ਨਾਲ ਸਰੋਕਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਖਾਂਦਾ ਆਇਆ ਹੈ।

ਬੋਹੜ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਣੇ
ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਝੂਠ ਨਾ ਬਕੀਂ।

ਮਨੁੱਖ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੀਕਣ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀਂ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਥੱਲਿਉਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ :

ਹੇਠ ਬਰੋਟੇ ਦੇ,
ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ।

Nanakshahi Library Nanakshahi Library@gmail.com

ਬਿਰਛਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਸੁਣਕੇ
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ।
ਪਿੱਪਲਾ ਦੱਸ ਦੇ ਵੇ
ਕਿਹੜਾ ਰਾਹ ਸੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਵੇ।

ਰੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਲੱਕੜੀ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਛੋਟੇ ਜਿਹ ਖਿਡਾਉਣੇ ਤੋਂ ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਡੰਗੋਰੀ ਤੱਕ ਨਿਭਦਾ ਹੈ, ਪੰਘੂੜੇ ਤੋਂ ਅਰਥੀ ਤੱਕ ਫਿਰ ਚਿਖ਼ਾ ਤੱਕ ਨਿਭਦਾ ਹੈ :

ਜੰਮਤੇ ਲੱਕੜੀ, ਮਰਤੇ ਲੱਕੜੀ
ਅਜਬ ਤਮਾਸ਼ਾ ਲੱਕੜੀ ਕਾ।

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਬਿਰਛਾਂ ਨੂੰ ਬੀਜਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਧੀਆਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਰਗਾ ਪੁੰਨ-ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਿਆਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤ ਲੱਗਦੇ ਨੇ
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਲੱਗਦੇ ਮਾਵਾਂ
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਨੂੰਹਾਂ ਧੀਆਂ ਲੱਗਦੇ
ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਵਾਂਙ ਭਰਾਵਾਂ !

ਰੁੱਖ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੇ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਹੈ। ਰੁੱਖ-ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਰਚਦਾ ਹੈ। 'ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ, ਲਾਵੇ ਰੁੱਖ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੂੜ੍ਹੀ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ :

ਰੁੱਖਾਂ ਬਾਝੋਂ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ
ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਸੁੱਖ ਹੀ ਸੁੱਖ।
ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ, ਲਗਾਵੇ ਰੁੱਖ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠਲਾ ਰਕਬਾ ਵਧਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਰੁੱਖ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਰੱਪਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਬਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠਲਾ ਵਧੇਰੇ ਰਕਬਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਹੰਢਣਸਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਨ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਧੇਰੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਿਹਤ-ਯਾਬੀ ਮਿਲੇਗੀ, ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧੇਗੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ-ਧਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਮੱਰਪਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਥਾਯੋਗ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਨੰਗੀ ਅਤੇ ਵੀਰਾਨ ਧਰਤੀ, ਉਪਰ ਵੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਹਰਿਆਲੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨਾ ਸਕਾਂਗੇ । ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਰੁੱਖ ਹਨ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰੁੱਖ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵੀ ਹਨ, ਨਿਰੋਲ ਫਲਦਾਰ ਵੀ ਹਨ, ਇਮਾਰਤੀ ਲੱਕੜੀ ਲਈ ਵੀ ਹਨ, ਬਾਲਣ ਲਈ ਵੀ ਹਨ। ਪਲਾਈਵੁੱਡ, ਮਾਚਿਸ, ਸਜਾਵਟੀ ਸਮਾਨ, ਫਾਈਬਰਬੋਰਡ, ਪੈਕਿੰਗ ਬਕਸੇ, ਪੇਪਰ ਪਲਪ, ਖੇਡ ਸਮਾਨ, ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਸੰਦਾਂ, ਦਵਾਈਆਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਬੇਸ਼ਕ ਰੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਨੇਕ ਕੰਮ ਸੰਵਾਰਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਰੁੱਖ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ, ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਮਾਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੂਹ ਖਿੜ ਉੱਠਦੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਠੰਡੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪਦਾਰਥ ਰੁੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰੰਗ, ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ, ਦਵਾਈਆਂ, ਰਬੜ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਵੱਟੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਗਿਉਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ ਕੱਟਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਤੇ ਰੋਟੀ-ਰੋਜ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਰੁੱਖ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਬੇਹੱਦ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਦੇ ਹਨ; ਮਿੱਟੀ, ਘੱਟੇ, ਧੂੜ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਵੀ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਰੁੱਖ-ਜਿਸ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਏਨਾ ਗੂੜਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਕੱਟਣ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਚਾਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਰਹੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਬਿਰਧ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲੋਂ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਬਾਬਾ ਤੂੰ ਇਹ ਰੁੱਖ ਕਿਉਂ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਏਂ ? ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੇ ਫਲ ਦੇਣੇ ਹਨ, ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਨਾ ਰਹੇਂ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏਂ ?" ਬਿਰਧ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਮੇਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾਏ ਸਨ ਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਖਾਧਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਖਾਣਗੇ।" ਉਸ ਬਿਰਧ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਰਤੱਵ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣੇ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਹਨ । ਇਹ ਆਕਸੀਜਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਚੌਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਹਰਾ-ਭਰਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉਪਰ ਵੀ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ । ਮਨੁੱਖ ਵਲੋਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦਖ਼ਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫਲਸਰੂਪ ਵਾਤਾਵਰਣ ਗੰਧਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਗੰਧਲਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਣ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸਵੱਛ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਰੁੱਖ ਮਨੁੱਖੀ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਸੀਲਾ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਸੀਲੇ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੀਬਰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਰਕਬਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਯਤਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਰਹੀ ਕਟਾਈ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਬਦਲ ਲੱਭਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ-ਸ਼ਾਲੀ ਯਤਨ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠਲੇ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਹੈ । ਵਾਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਡ-ਪੱਧਰੀ ਕਟਾਈ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਦਰ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠਲੀ ਜ਼ਬਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ

Nanakmatt Library Nanakmatt Library@gmail.com

ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਰੁੱਖ ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਪਤੀ ਹਨ । ਜੇ ਇਸ ਧਨ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਭਾਰੀ ਕੀਮਤ ਚੁਕਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ।

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਪੱਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੁਹਿਰਦ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਰੁੱਖ ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰਮਾਏ ਦਾ ਪੂਰਣ ਲਾਭ ਵੀ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

[ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ 31 ਅਗਸਤ 1997 ਵਿਚੋਂ
ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ]

Namdhari Library Namdhari.library@gmail.com

ਰੁੱਖ ਧਰਤੀ ਦੀ ਖੱਲੜੀ ਹਨ

ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਕਟਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਤਮਘਾਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ

ਇਸ ਕਟਾਈ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਕੁਰਸੀਆਂ, ਮੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਡਬਲ ਬੈੱਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ 32 ਕਰੋੜ 9 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੁਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੌ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚੋਂ 33 ਹਿੱਸੇ ਉਤੇ ਜੰਗਲ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜੰਗਲ ਹਨ ਉਹ ਰਕਬਾ 6 ਕਰੋੜ 7 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਰਕਬਾ 33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ 20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਰਕਬਾ ਵੀਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਰਕਬੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਏਨਾ ਰੁੱਖ ਵੱਢਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੀਹ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪੰਦਰਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਿਆਣੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਰਕਬਾ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਫ਼ੈਦੇ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਪਿੱਪਲ, ਬੇਰੀ, ਬੋਹੜ, ਨਿੰਮ, ਅੰਬ, ਟਾਹਲੀ, ਕਿੱਕਰ, ਤੂਤ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਂਹ ਆਦਿ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਲਾਭ ਸਨ। ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖੁਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਪਲ ਤੇ ਬੋਹੜ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੱਸਾਂ, ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਫ਼ੈਦੇ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੇ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਆਲ੍ਹਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਜਾਨਵਰ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਤੋਂ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਬਿਨਾਂ ਸਫ਼ੈਦੇ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਲਾਂ ਮੁਰਦੇ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਪਿੱਪਲ, ਬੋਹੜ, ਨਿੰਮ, ਟਾਹਲੀ ਜੈਸੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਘਟ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇੱਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵੀ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਲਾਂ ਮੁਰਦੇ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਨੋਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁੱਕੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਹੱਡਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੇਤਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦਾ ਚੂਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗਿੱਲੇ ਮਾਸ ਵਾਲੇ ਪਿੰਜਰ ਨੂੰ ਕੌਣ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਵੇ ? ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਜਰਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਦੱਬੇ ਪਿੰਜਰਾਂ ਕਾਰਨ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਹਲ ਚੱਲਣਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਕੇਵਲ ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਰੁੱਖ ਸਫ਼ੈਦੇ ਨੂੰ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਲਈ ਲੱਤੜੀ ਤੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁੱਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖ਼ਤਾ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁੱਠੇ ਪਾਸੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਫ਼ੈਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਟਵਾ ਕੇ ਪਿੱਪਲ, ਬੋਹੜ, ਨਿੰਮ, ਟਾਹਲੀ ਜੈਸੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਗਵਾਏ। ਜਿਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰੁੱਖ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਣ, ਉਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਉਸ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਰੂਹ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ।

1951 ਤੋਂ 1976 ਤੱਕ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਵਢਾਈ ਏਨੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ 4 ਕਰੋੜ ਇਕ ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਇਮਾਰਤਾਂ ਲਈ, ਖੇਤੀ ਲਈ, ਸੜਕਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਡੈਮਾਂ ਲਈ ਕੱਟੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਬਾਲਣ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਲੱਕੜ ਜਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਇਕ ਕਰੋੜ 35 ਲੱਖ ਟਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਕਰੋੜ 70 ਲੱਖ ਟਨ ਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਇਕ ਕਰੋੜ ਤੀਹ ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਜੰਗਲ ਵੱਢੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਟਾਈ ਦਾ ਹਰ ਸਾਲ ਦਾ ਘਾਟਾ ਤਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹਰ ਸਾਲ 2 ਕਰੋੜ ਹੈਕਟੇਅਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਨਵੇਂ ਰੁੱਖ ਲਾਏ ਜਾਣ। ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜੇ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਪੈਟਰੀਆਟ 22 ਜਨਵਰੀ 1986 ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਹਨ।

ਪੀ. ਐਸ. ਸ਼ਰਮੇ ਦਾ ਲੇਖ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ :—"Restoring the forest tribals link" ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਲੱਕੜ ਬਾਲਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸੌ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। 95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੱਕੜ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਲੱਕੜ ਲਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹਮਾਈ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਦੰਗੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਅਮੀਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਕਈ ਕਈ ਭਾਜੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਏਨਾ ਕੋਇਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਜਿੰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇੱਟਾਂ ਪਕਾਉਣ ਲਈ ਲੱਕੜ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਕੋਇਲਾ ਵੀ ਬਾਹਰ ਰਿਆਸਤ ਤੋਂ ਟਰੱਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੈਟਰੋਲ ਅਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਨਾਲ ਹਵਾ ਵੀ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਕਈ ਕਈ ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਸੋਚ ਲੈਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ। ਉਹ ਕੋਠੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਅੰਨ-ਉਪਜਾਊ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਕਬਾ ਘਟਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਵਢਾ ਕੇ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ, ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ, ਬਾਰੀਆਂ ਉਤੇ ਖ਼ਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਰੁੱਖ ਕਟਵਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ, ਕੋਠੀਆਂ ਲਈ ਇੱਟਾਂ ਪਕਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਬਾਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਧਰਤੀ ਰੱਬ ਨੇ ਜਿੰਨੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਉਹ ਓਨੀ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਜੋ ਲੁੱਕ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਲੱਕੜਾਂ ਨਾਲ ਪਿਘਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹਨ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਉਹ ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾ ਕੇ ਸੜਕਾਂ ਚੌੜੀਆਂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਚੌੜੀਆਂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅੰਨ-ਉਪਜਾਊ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਕਬਾ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਢੱਠ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਢੱਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪਿੱਪਲ, ਬੋਹੜ, ਨਿੰਮ ਜੈਸੇ ਰੁੱਖ ਵੱਢੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਚੱਲਦੀਆਂ ਮੋਟਰ-ਕਾਰਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੈਦਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਗੈਸ ਖਿਲਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਡੀਜ਼ਲ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਉਤੇ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਜਦ ੧੯ ਸਾਲ ਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਦਿਨ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਮੈਂ ਨਾਭਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਰਾਜੋਵਾਲ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਸਾਂ। ਇਹ ਪਿੰਡ ੧੯ ਕੋਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਪੈਂਡੇ ਨੂੰ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ੩੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਪੈਂਡੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਤੱਕ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ, ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਕਿਣ ਮਿਣ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਘੋੜੇ ਦੀ ਦੁੜਕੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਉਹ ਪੈਂਡਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਥਕਾਵਟ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ੮੦ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਪੈਦਲ ਗਿਆ ਸਾਂ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਹੀ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ੧੨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਹੀ ਮੈਂ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਲਪਨ ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਦਿਖਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਸਤੀ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ੭੦ ਬੰਦੇ ਬੱਸ ਹਾਦਸੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਹੰਦ ਵਾਲੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪੁਲ ਉਤੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰੇ ਸਨ; ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜਿਉਂਦਾ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇ ਬੱਸਾਂ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਸਾਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਣੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਉਕਾ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਪੈਦਲ ਤੁਰਨ ਨੂੰ ਬਿਪਤਾ ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦਾ। ਜੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉ'ਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ੩੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੈਦਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਵਡਿਆਈ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਅਦੁੱਤੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਾਣ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ? ਬੱਸਾਂ ਨੇ ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰ ਮਾੜੇ ਤਕੜੇ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ੧੯ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸੱਤ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ੩੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੈਦਲ ਭੱਜ ਕੇ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੈਸੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਵਧੀਆ ਦੁੱਧ ਘਿਉ ਖਾ ਕੇ ਪਲਿਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਮੁੰਡਾ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਸਕਿਨ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਪਾਰਸਲ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਤੁਰਨਾ ਮੇਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਪੁੰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਖੁਰੀਆਂ, ਮੇਖਾਂ, ਰੋੜਾ, ਸ਼ੀਸ਼ਾ, ਕੇਲੇ ਦਾ ਛਿਲਕਾ, ਪੱਠੇ, ਲੱਕੜ, ਗੋਬਰ ਆਦਿ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਚੁੱਕਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੜਕ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਸਿਆਲ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗਾ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਬਲ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਸੜਕ ਤੇ ਕੋਈ ਟੋਇਆ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਟੋਏ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਕੇ ਪੂਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਬੇਆਸਰਾ ਅਪਾਹਿਜ ਰੋਗੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਗਲ-ਵਾੜੇ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਕੂਟਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੁੱਠੇ ਪਾਸੇ ਤੋਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਕੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਸੀ। ਇਹੀ ਕੰਮ ਵਿਨੋਭਾ ਭਾਵੇ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਕੁਥਵੇ ਲਿਖਵਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਕਿ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ

ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਭੁੱਖਿਆ ਨਾ ਮਾਰੋ

— ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੰਦਿਓ ! ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਭੁੱਖਿਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਵੀ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਨਾ ਬਚ ਸਕੋਗੇ

RESTORE NATURAL FERTILITY

The soil can and must be brought back to natural fertility; otherwise our food will become more and more deficient in essential nutrients. This will cause more and more ill health and disease. Man will become more and more depedent upon medical services and eventually the world will become one vast hospital or cemetary !

The earth on which we live was originally a rich store house of life sustaining elements. Its rivers and glaciers wore away the rocks of the mountains and hills and deposited them as sediments in the soil of the valleys and plains. Now, after long ages its store of these life-giving elements is relatively exhausted.—Reproduced from the monthly journal: "Herald of Health", Poona March, 1966.

ਧਰਤੀ ਜਿਹੜੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਅ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪਦਾਰਥ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਉਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਵਰਤਿਆਂ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਉਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਜੋ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੁੱਪ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਰਮ ਵੀ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇ।

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਾਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਹਾਇਕ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਰੀਰਕ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅੰਨ-ਬਸਤਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਪਦਾਰਥ ਲੈਣੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਰਹਿਣ ਜੋਗੀ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਬਚ ਸਕੇਗੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅੰਨ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਿਆਨਕ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਂਙੂ ਮਰੇ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰ ਬੰਦਾ ਕਿਰਸਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਤੇ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕੰਮ ਹੋਰ ਵੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਸਦਾ ਹੀ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛਲਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਫ਼ਿਕਰ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਰਜਾ ਅੰਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਅੰਨ ਤੇ ਬਸਤਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਅੰਨ ਅਨੁੱਖ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋਟੀ ਕੱਪੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਮਹੀਨਾ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੱਖੇ ਗਏ ਅੰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਮੀਂਹ ਤੋਂ, ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ਦਾ ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਕਰਤੱਵ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਲ ਉਹ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ ਆਪਣੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਗਵਾ ਬੈਠੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਦਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਸਮਾਦ ਭਰੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖਾਂ ਭਰੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਰਤੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਾਣੂੰ ਹੋਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਠੱਗੀਆਂ, ਚੋਰੀਆਂ, ਡਾਕਿਆਂ ਤੇ ਕਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕੇਵਲ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਅਨੇਕਾਂ ਬੰਦੇ ਇਹਨਾਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੁਗਲਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਬਦਮਾਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖ਼ਰਮਸਤੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਰਚਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਸ਼ੁਗਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਵੇ[illegible] ਦੇ ਖ਼ਰਚਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਇਕੱਲ [illegible] ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅ[illegible] ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਤੋਂ ਮਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰੇਗਾ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਰੋ ਰਹੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੋ

MAN HAS LOST HIS CAPACITY TO FORESEE AND FORESTALL. HE WILL END BY DESTROYING THE EARTH AND WITH IT OF COURSE HIMSELF. POLLUTE AND PERISH. —ALBERT SCHWEITZER.

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੰਦਿਓ, ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਧਰਤੀ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਹਵਾ ਤਿੰਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਵਾਰੰਟਾਂ ਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਭਾਰੀ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੇ ਤਬਾਹੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਧਰਤੀ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਹਵਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਤੇ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕੋਲੇ, ਡੀਜ਼ਲ ਤੇਲ, ਪੈਟਰੌਲ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇੰਵਣਾਂ ਨੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਵਣਾਂ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸਵਾ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਲੋਕੀਂ ਪਾਗਲ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਸ ਚਾਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ, ਜੰਗਲਾਂ ਤੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲ ਭੈ-ਭਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਤੱਕਣ ਵਾਲੀ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਾਲ ਸੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤਬਾਹ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ, ਸੋਕਿਆਂ, ਹਨੇਰੀਆਂ, ਅੰਨ-ਸੰਕਟ ਵਾਲੇ ਕਾਲਾਂ, ਭੂਚਾਲਾਂ, ਅਤਿ ਦੀ ਗਰਮੀ, ਅਤਿ ਦੀ ਸਰਦੀ, ਤੇਜ਼ਾਬ ਦੀ ਵਰਖਾ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਧਰਤੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਹਵਾ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਤਬਾਹੀ ਰੁਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਰੇ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿਊਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਮਹਾਨ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਲੱਭਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਥੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੀਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਬਚਾਓ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੈਸੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਗਿਆਨ ਮਿਲੇਗਾ, ਕਿਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈ ਜਾਣਾ। ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਡੇਗਣ ਵਾਲੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਦਿਖਾ ਕੇ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ, ਮੋਟਰਸਾਈਕਲਾਂ, ਫ਼ਰਿਜ਼ਾਂ, ਮਹਿੰਗੇ ਸਾਬਣਾਂ, ਸਾੜ੍ਹੀਆਂ, ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਆਂ ਜੈਸੀਆਂ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਨ-ਉਜਾੜੂ ਅਯਾਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਮੁਰਾਦ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਖੇਡ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਮੈਚਾਂ ਤੇ ੬-੬ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਖ਼ਰਚ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੇਲਾ ਬੀਤਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਖ਼ਤਰੇ ਹੱਦਾਂ ਟੱਪਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸੁੱਖ ਆਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਬਾਹੀ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਰੇਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੁੜ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਾਣੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਾਣੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ ਤੇ ਹਵਾ ਵੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇੰਨੀਆਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੇ-ਫ਼ਿਕਰੀ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਾਲ ਛੱਡਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

(੧) ਅਗੋ ਦੇ ਜੇ ਚੇਤੀਐ ਤਾਂ ਕਾਇਤੁ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥

(੨) ਅਕਲੀ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵੀਐ ਅਕਲੀ ਪਾਈਐ ਮਾਨੁ॥

Nanakhari Library Nanakhari.Library@gmail.com

ਅਕਲੀ ਪੜਿ੍ ਕੈ ਬੁਝੀਐ ਅਕਲੀ ਕੀਚੈ ਦਾਨੁ ॥

(੩) ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੈ ॥

(੪) ਮੰਨੈ ਸਗਲ ਭਵਣ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥

ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤਬਾਹੀ ਜਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਮੋਟਰਕਾਰਾਂ, ਮੋਟਰਸਾਈਕਲਾਂ, ਬੱਸਾਂ, ਰੇਲਵੇ ਇੰਜਣਾਂ, ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ ਇੰਜਣਾਂ ਵਿਚ ਡੀਜ਼ਲ ਤੇਲ, ਪੱਥਰ ਦਾ ਕੋਇਲਾ ਪੈਟਰੌਲ ਸੜਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਰਬਨ ਮਾਨੋ-ਆਕਸਾਈਡ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪੈਟਰੌਲ ਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਸੜਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ਤਰਾ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਗੈਸ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੈਸ ਵਧਦੀ ਵਧਦੀ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ ੨੦੨੦ ਤੱਕ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੰਨ ੧੯੯੨ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ੨੮ ਸਾਲ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਇਹ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ੨੪ ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਬਸਤੀਆਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਣਗੇ । ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ । ਨਵੀਂ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਸਤਾਂ ਛੱਡਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ । ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕਾਬਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਹਿਣ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਕੇ ਕਾਬਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਕਾਬਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਸਰਹੱਦੀ ਥਾਵਾਂ ਗਿਲਗਿਤ ਤੇ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਉੱਤੇ ਖ਼ਾਲਸਈ ਝੰਡੇ ਵੀ ਲਹਿਰਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਸਮੇਂ

Nanakhari Library Nanakhari.Library@gmail.com

ਵਿਚ ਧ੍ਰੂ ਭਗਤ ਦੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਦਾ ਅਰਦਲੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਰਦਲੀ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਉਸ ਇੱਛਿਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੀਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਪੰਚਮ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਮਹਾਨ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜੀਵਨ ਅਰਪਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਅਰਦਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਮੈਂ ਸਾਂਸ ਸਾਂਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਇਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਤੇ ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਦੀ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡਾਈ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੇਤੇ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਕਾਂ।

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

●

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਮਿਠਿਆਈ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ, ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕਾਰਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ

ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦਾ ਉਜਾੜਾ

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਕਾਗ਼ਜ਼ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭਾਰੇ ਮੁੱਲ ਤੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਦੇਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਗ਼ਜ਼ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਾਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਰੇਤਾ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਜੈਸੀਆਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਡੈਮਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਖੁਰ ਖੁਰ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਉਜਾੜੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰਾ ਰਕਬਾ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕਰਕੇ ਡੈਮ ਬਣਾਈ ਗਈ; ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਕਮ ਵੀ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡੀ ਖ਼ਰਚ ਹੋਈ। ਅਜਿਹੇ ਖ਼ਰਚਾਂ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਮਨੋਰਥ ਖੇਤੀ ਲਈ ਨਹਿਰਾਂ ਕੱਢਣਾ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਖ਼ਰਚਾਂ ਨਾਲ ਡੈਮ ਬਣੀ ਤਾਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਡੈਮ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਰਹੇਗੀ ਪਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੇਜ਼ਾਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਜੈਸੀਆਂ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਖ਼ਰਚੀਆਂ ਨੇ ਇਤਨੇ ਰੁੱਖ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਕਟਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਡੈਮ ਅੱਧੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗਾਰ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹਿਰਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਮਿੱਟੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਖੁਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹਵਾ ਨਾਲ ਖੁਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅੱਠ ਇੰਚ ਉਤਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਜਿਣਸਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਛੇ

Nanakhari Library Nanakhari Library@gmail.com

ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਸਾਲਾਨਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਤੇ ਹਵਾ ਨਾਲ ਖੁਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਖੁਰ ਕੇ ਡੈਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਖੁਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ-ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਹਿਰ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਖੁਰਨ ਤੋਂ ਤਾਂ ਹੀ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਕਬਾ ੩੩ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਵੇ, ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ੬੦ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ੨੧ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਰਕਬਾ ਘਟ ਕੇ ੩੩ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਥਾਂ ੧੦ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਙ ਹੀ ਮੇਜ਼ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਡਬਲ ਬੈੱਡ ਮੰਜਿਆਂ ਜੈਸੀਆਂ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਲਈ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਬਾਕੀ ਬਚਿਆ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਵੀ ਘਟਾ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸੋਕਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਕਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਹੂੰਝਾ ਫੇਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ। ਜੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ੬੦ ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਰੁੱਖ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵਰਖਾ ਦੀ ਕਣੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਡਿਗਦੀ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਪਰ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਦੀ ਇਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਉਸ ਕਣੀ ਨਾਲ ਖੁਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸੌ ਵਿਚੋਂ ਚਾਲੀ ਹਿੱਸੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਣੀ ਸਿੱਧੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗਦੀ ਹੈ। ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰੁੱਖ ਏਨੇ ਵੱਢੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਉਤੇ ੬੦ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਥਾਂ ੧੫ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਖ ੨੧ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਾ ਰਹਿਣ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ੫ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਬਠਿੰਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਅੱਠ ਇੰਚ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਉਡਾ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੱਠ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹਰਿਆਣੇ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਨੂੰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਬਠਿੰਡੇ ਨੂੰ ਵੀ ਘੇਰਨਾ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੋ ਹਨ ਇਕ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ, ਦੂਸਰਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮੇਜ਼ ਕੁਰਸੀਆਂ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣਾ, ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਕਰਨਾ, ਡਬਲ ਬੈੱਡ ਪਲੰਘਾਂ ਉਤੇ ਸੌਣਾ, ਕਈ ਕਈ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਲਿਫ਼ਾਫਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਤਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ, ਵੇਲ ਬੂਟਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮਹਿੰਗੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਵਾਲੇ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿਠਆਈ ਘਰ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ, ਕੋਠਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਫੁੱਲਦਾਰ ਮੋਟੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਨਾਲ ਸਜਾਉਣਾ, ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸਿਨੇਮਿਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਤੇ ਮੋਮੀ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਵਾਲੇ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰਾਂ ਤੇ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਸਕੂਟਰਾਂ, ਸਿਗਰਟਾਂ, ਵਧੀਆ ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਤੇ ਗ਼ੰਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਉਤੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਨੂੰ ਉਜਾੜਣਾ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਭ ਖ਼ਰਚ ਉਜਾੜਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਕਹਿਰ ਵਰਤਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਕੋਲਿਆਂ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਕਾਰਨ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਭੱਠੇ ਲੱਕੜ ਨਾਲ ਪਕਾਏ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਲੁਕ ਦੇ ਡਰੰਮ ਲੱਕੜਾਂ ਨਾਲ ਪਿਘਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਗ਼ਲਤ ਰਿਵਾਜ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਨਕਾਰਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਾ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇ ਇਸ ਦਾਹਵੇ ਨੂੰ ਝੂਠਿਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਸੱਚਖੰਡ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਛਤਰਛਾਇਆ ਹੇਠ ਖੋਜੀ ਬੰਦੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੁੱਗੋ ਜੁੱਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਬਣ ਤੇ ਕੇਸ ਧੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟਿੱਕੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਰਿਸ਼ੀ ਬਾਬੂ ਪਰਸ਼ੋਤਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਵਕਾਲਤ ਪਾਸ ਸਨ। ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸਨ। ਉਹ ਹੱਥ ਦਾ ਕੱਤਿਆ ਖੱਦਰ ਪਹਿਨਦੇ ਤੇ ਰੀਠਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡੇ ਨਹਾਉਂਦੇ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਸਨ, ਸਾਬਣ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ ਸਨ; ਉਹ ਖੰਡ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਗੁੜ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਬਣ ਪਿੰਡੇ ਦੀ ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸ਼ਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਬਣ ਵਿਚ ਸੋਡਾ ਹੈ। ਰੀਠੇ ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਰੀਠਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗੁੜ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਗੁੜ ਤੋਂ ਖੰਡ ਬਣਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਾਣੇਦਾਰ ਖੰਡ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਾਣੇਦਾਰ ਖੰਡ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਪਲਿਆ ਹਾਂ, ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਦਿਨ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁੜ ਦੇ ਗੁਲਗਲਿਆਂ, ਗੁੜ ਦੀਆਂ ਮੱਠੀਆਂ ਤੇ ਪਿੰਨੀਆਂ ਦਾ ਪਕਵਾਨ ਪੱਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਪਕਵਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਭਾਰੀ ਸੁਗਾਤ ਦੀ ਵਸਤ ਸਮਝ ਕੇ ਛੱਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਪਕਵਾਨ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਵਾਦ ਵਾਲਾ ਪਕਵਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਪਕਵਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਲੱਡੂ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਘਟੀਆ ਪਕਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਹੋਏ ਇਤਨਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਚਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਰਹੀ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖੰਡ ਦੀਆਂ ਜਲੇਬੀਆਂ ਯਾਦ ਨਾ ਆਈਆਂ ਬਲਕਿ ਗੁੜ ਯਾਦ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਖਾਣ ਲਈ ਤਰਸਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਅੰਤਮ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਸੀ। ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆਏ ਅਮੀਰ ਬੰਦੇ ਤੇ ਅਫ਼ਸਰ ਗੁੜ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਪਕਵਾਨ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪਕਵਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੇਲ ਬੂਟਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮਹਿੰਗੇ ਮੋਮੀ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਗਏ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਵਾਲੇ ਗੱਤੇ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਪੈਂਤੀ ਰੁਪਏ ਕਿਲੋ ਦੀ ਮਿਠਿਆਈ ਨੂੰ ਮੁੱਲ ਲੈਣਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਚਾਕੂ ਤੱਕ ਹਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦੇ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੱਲ ਲੈਣਾ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦੀ ਖੱਪਤ ਦਾ ਅੰਨ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹੰਢਾ ਫੇਰੂ ਨਵਾਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੱਤੇ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿਠਿਆਈ ਤੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦੇ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਟਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ●

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਇਕੱਲਾ ਮਨੁੱਖਾ ਵੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਸਕਦੈ

ਜਿਆਂ ਜਿਓਨੇ ਦੀ ਮੂਲ ਫ਼ਰਾਂਸੀਸੀ ਰਚਨਾ

ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੀਕਰ ਘੋਖਣ-ਪੜਤਾਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੀਕਰ ਜਾਂਚਣਾ-ਪਰਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜਣਾ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖੇ ਬਗ਼ੈਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤੇ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ।

ਗੱਲ ਅਸਲ ਵਿਚ, ਕਾਫੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਲੱਗਭੱਗ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਸਾਲ ਭਰ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਮਗਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਛੁੱਟੀ ਸਮੇਂ ਘਰ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ (ਘੁਮੱਕੜੀ) ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚੀ। ਆਪਣੇ ਫ਼ੌਜੀ ਥੈਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਛਾਗਲ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਸੈਰ ਲਈ ਨਿਕਲ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ 'ਚੋਂ ਮੈਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਕੀ ਬੰਜਰ ਸੀ। ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਪੀਲੇ ਧਤੂਰੇ ਦੀਆਂ ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਥਾਂ ਸੁੱਕੀ ਘਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਉੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਿਆਂ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਕਾਫੀ ਵੀਰਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸੰਨਾਟਾ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਖਲੋਤਾ ਸਾਂ, ਇਥੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਛੇ-ਸੱਤ ਮਕਾਨ ਸਨ, ਜੋ ਹੁਣ ਖੰਡਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਲਾਗੇ-ਚਾਗੇ ਕੋਈ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਖੂਹ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਲ੍ਹਾ, ਸਰੋਤ ਬਗ਼ੈਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਏਗਾ। ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਭਾਲ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਨਾਲਾ ਵਿਖਾਲੀ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਸੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਉਥੇ ਹੀ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ। ਮੇਰਾ ਪਾਣੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਗਲਾ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਟੁੱਟਾ ਮੰਦਰ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਿਆ ਪਰ ਉਥੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦਾ।

ਜੂਨ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਭੋਂ ਤਪ ਰਹੀ ਸੀ। ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਧੂੜ ਉਡਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਉਦਾਸੀ ਪਰੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਿਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਇਕ ਪਗਡੰਡੀ ਤੇ ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਤੁਰਦੇ ਰਹਿਣ ਪਿਛੋਂ ਪਾਣੀ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਾ ਲੱਭਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਆਸ ਵੀ ਗਵਾ ਬੈਠਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸੁੱਕੀ ਭੋਂ ਵਿਚ ਉੱਗੀਆਂ ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਨਾਟੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਦੂਰ ਇਕ ਕਾਲੀ ਜਿਹੀ ਪਰਛਾਈ ਦਿਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਇਹ ਬ੍ਰਿਛ ਜਿਹੇ ਵਾਂਙ ਜਾਪੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਕੋਲ ਪੁੱਜਣ 'ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਆਜੜੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਖਤ ਭੋਂ ਤੇ ਤੀਹ ਭੇਡਾਂ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ।

ਉਸ ਨੇ ਕੱਦੂ ਦੀ ਤੂੰਬੀ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਕ ਡੂੰਘੀ ਕੁਦਰਤੀ ਬਾਉਲੀ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਦਾ ਸੀ। ਏਨੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਪੁਲੀਆਂ ਅਤੇ ਰੱਸੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਜੁਗਾੜ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬੋਲਦਾ ਸੀ। ਇੰਝ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਚ ਕਾਫੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸੁੰਨਸਾਨ ਬੰਜਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਕਾਇਦਾ ਇਕ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਮਕਾਨ ਦੀ ਛੱਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੀ। ਛੱਤ ਵਿਚ ਹਵਾ ਟਕਰਾ ਕੇ ਸਾਂ-ਸਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਘਰ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਥਾਂ ਸਿਰ ਕਰੀਨੇ ਨਾਲ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜੇ-ਧੋਤੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਸੀ। ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਤਿੱਖੀ ਕੁਹਾੜੀ ਪਈ ਸੀ। ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਮੱਠੀ ਅੱਗ ਉਤੇ ਪਤੀਲੀ ਵਿਚ ਖਿੱਚੜੀ ਰਿੱਝ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਏਨੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੋਟ ਉਤੇ ਟਾਕੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ। ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਖਿਚੜੀ ਖੁਆਈ। ਖਾਣ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਸਿਗਰਟ ਸੁਲਗਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿਗਰਟ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਜੱਤਲ ਕੁੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਵਾਂਗ ਹੀ ਚੁੱਪਚਾਪ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਲਈ 'ਹਾਂ' ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ; ਅਗਲਾ ਪਿੰਡ ਇਥੋਂ ਲੱਗਭੱਗ ਡੇਢ ਦਿਨ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਥੱਕੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲੈਣ ਦਵਾਂ। ਇਸ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦੂਰ-ਦੂਰਾਡੇ ਕਈ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ! (ਠਾਹਰਾਂ) ਸਨ। ਉਹ ਕੱਚੇ ਪਹਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਸਤੀਆਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਕੋਇਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਧੰਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੋਇਲੇ ਦੇ ਧੰਦੇ ਕਾਰਨ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਛ ਕੱਟੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਬੇਰਹਿਮ ਹਵਾ ਨੂੰ ਡੱਕਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਬ੍ਰਿਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਚਿਆ।

ਟਿੱਬਿਆਂ ਉਪਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਧੂੜ-ਭਰੀ ਹਨੇਰੀ ਨੱਚਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਕੋਲੇ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਲੇ ਨੂੰ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੀਕਰ ਪਹੁੰਚਾਣ ਵਿਚ ਦੋ ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦਲਾਲ ਜੋ ਪੈਸਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਨਾਲ ਖ਼ਰਚੇ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਖਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਆਜੜੀ ਨੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਝੋਲਾ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਬੀਜ ਮੇਜ਼ ਉਪਰ ਉਲੱਦ ਦਿੱਤੇ। ਫੇਰ ਉਹ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ-ਪਰਖ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਇਕ ਇਕ ਬੀਜ ਨੂੰ ਚੁੱਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੇ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ-ਛਾਂਟ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦਾ। ਮੈਂ ਸਿਗਰਟ ਦਾ ਇਕ ਕਸ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਟਣ ਵਿਚ ਉਸ ਆਜੜੀ ਦੀ ਕੁਝ ਮਦਦ ਕਰਾਂ। ਪਰ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਜਿਸ ਲਗਨ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਹ ਦਖ਼ਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਸਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬੱਸ ਏਨੀ ਕੁ ਹੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋਈ। ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਟਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਉਸ ਢੇਰੀ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਦਸ ਦਸ ਦੀਆਂ ਢੇਰੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਢੇਰੀ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਘੋਖਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ ਬੀਜ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਵੀ ਤਿੜਕਿਆ ਜਾਂ ਦਾਗ਼ੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਏਦਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੌ ਵਧੀਆ ਬੀਜ ਛਾਂਟ ਲਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥੈਲੀ 'ਚ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸੌਣ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਨਾ ਜਾਣੇ ਕਿਉਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਆਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਅੱਗੋਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਮੱਚ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਆਜੜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਕਹਾਣੀ ਜਾਣਨ ਨੂੰ ਉਤਸੁਕ ਸਾਂ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛਾਂਟੇ ਹੋਏ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਭੇਡਾਂ ਦੀ ਵਾੜ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਰਾਂਦ ਵੰਨੀ ਲੈ ਤੁਰਿਆ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਆਜੜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜ ਫੁੱਟ ਲੰਮੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸੱਬਲ (ਛੱੜ) ਸੀ। ਉਹ

Nanakhari Library Nanakhari.Library@gmail.com

ਸੱਬਲ ਮੇਰੇ ਅੰਗੂਠੇ ਜਿੰਨੀ ਮੋਟੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਜੜੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਭੇਡਾਂ ਦੀ ਚਰਾਂਦ ਹੇਠਾਂ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੱਤਲ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਛੱਡਕੇ ਆਪ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਹਾੜੀ ਉਪਰ ਮੇਰੇ ਵੰਨੀ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਇਸ ਦਖ਼ਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੇ ਝੁੰਜਲਾਏਗਾ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਾਵ ਨਾ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੁਰੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੋ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਹ ਲੱਗਭੱਗ ਸੌ ਗ਼ਜ਼ ਦੂਰ ਇਕ ਟਿੱਬੇ ਜਿਹੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸੱਬਲ (ਛੜ) ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਇਕ ਟੋਇਆ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਦੇਸੀ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਭੋਂ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸ ਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਸ਼ਾਮਲਾਟ ਸੀ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੌਣ ਹੈ, ਇਹ ਜਾਣਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੌ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਨਾਲ ਬੀਜਿਆ।

ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮੁੜ ਰੁਝ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਵਾਲ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੋਣਾ ਏਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਉਸ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਹੀ ਗਈ। ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਬੀਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਫੁੱਟੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਅੱਧੇ ਹੀ ਜੀਉਂਦੇ ਬਚਣਗੇ। ਅੱਧੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੂਹੇ ਕੁਤਰ ਜਾਣਗੇ; ਪਰ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੁਣ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬ੍ਰਿਛ ਤਾਂ ਉੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੀ ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਅਟਕਲਾਂ ਭਾਵ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋਏਗਾ । ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਚਵੰਜਾ ਸਾਲ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਐਲਜ਼ੀਆਰਾਦ ਬੌਂਫੇ ਸੀ। ਕਦੀ, ਉਸਦੀ, ਤਰਾਈ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਚਾਣਚੱਕ ਉਸ ਦੇ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ । ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਗਹਿਰਾ ਸਦਮਾ ਪੁੱਜਾ। ਉਦੋਂ ਉਹ ਇਕਾਂਤ-ਵਾਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ ਤੇ ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ ਚਲਾ ਆਇਆ । ਉਸ ਦੀ ਮਨੌਤ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਬਿਨਾਂ ਭੋਂ ਭਾਵ ਜ਼ਮੀਨ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਇਸ ਖ਼ਰਾਬ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਠਾਣ ਲਈ।

ਉਦੋਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਂ ਜਵਾਨ ਸਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਲਈ ਇਕ ਵੀਰਾਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਦਰਦ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸਮਝ ਆਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ, ਮੈਂ ਹਾਲੀ ਕੁਝ ਨਾਸਮਝ ਵੀ ਸਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਸੋ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਲੇ ਤੀਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਏ ਗਏ ਇਹ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬ੍ਰਿਛ ਇਕ ਘਣੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜੰਗਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਜਾਣਗੇ । ਉਸ ਨੇ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅਗਲੇ ਤੀਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਏਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਲਾਏਗਾ ਕਿ ਇਹ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬ੍ਰਿਛ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਦਿੱਸਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਕੁਝ ਫਲਦਾਰ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤਜ਼ਰਬੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਪੌਦਸ਼ਾਲਾ (ਨਰਸਰੀ) ਬਣਾਈ ਸੀ । ਕੁਝ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਕੰਡਿ-ਆਲੀ ਤਾਰ ਦੀ ਵਾੜ ਲਾ ਕੇ ਭੇਡਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਉਹ ਪੌਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਫੁੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਘਾਟੀ ਦੀ ਭੋਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਹਿਰਾਈ 'ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਨਮੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਦਰੱਖਤ ਉਤੇ ਚੰਗੀ ਜੜ੍ਹ ਫੜਨਗੇ, ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਅਗਲੇ ਸਾਲ 1914 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਪੰਜ ਸਾਲ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਦੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਫੌਜੀ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਦਰੱਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਹਲ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਉੱਕਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਸ਼ੌਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ੁਗਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕੁਝ ਡਾਕ ਟਿਕਟ ਇਕੱਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਿੱਕੇ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੌਕੀਆ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰੱਖਤ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਮੈਂ ਉਪਰੋਕਤ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੱਗਭੱਗ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਿਆ ਸਾਂ।

ਜੰਗ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਮੀ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਪੈਸਾ ਵੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਇਸੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਉਸੇ ਬੀਆਬਾਨ ਵੀਰਾਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹੁਲੀਏ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਪਰ ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਉਜੜੇ ਖੰਡਰ ਬਣੇ ਪਿੰਡ ਪੁੱਜਾ ਤਦ ਮੈਨੂੰ ਦੂਰ ਸਾਰੇ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਇਕ ਧੁੰਦ ਜਿਹੀ ਛਾਈ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਸ ਆਜੜੀ ਦੇ ਘਰ ਲਾਗੇ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਓਨੀ ਹੀ ਸਜੀਵ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰੱਖਤ ਹੁਣ ਕਿੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣਗੇ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਮੈਂ ਬੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮਰਦੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜਣਾ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਜੜੀ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤਦ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣੀ। ਭਲਾ ਪੰਜਾਹ ਸੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਬੁੱਢਾ ਬਾਬਾ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਰ ਹੀ ਕੀ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਆਜੜੀ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਜਿਉਂਦਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਸੀ । ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਈ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਚਾਰ ਭੇਡਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਸੌ ਛੱਤੇ ਵੀ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਭੇਡਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾ ਖਾ ਜਾਣ। ਮੈਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਬੇਖ਼ਬਰ ਸੀ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਬੀਜ ਬੀਜੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਰੱਖਤ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

1910 ਵਿਚ ਲਾਏ ਦਰੱਖਤ ਹੁਣ ਏਨੇ ਉੱਚੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਬੌਣੇ ਭਾਵ ਗਿਠਮੁਠੀਏ ਜਿਹੇ ਲੱਗਦੇ ਸਾਂ। ਹਰੇ ਲਸ਼ ਲਸ਼ ਕਰਦੇ ਦਰੱਖ਼ਤਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬੱਸ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਾਧਾਰਣ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ, ਅਸੀਂ ਚੁੱਪ ਹਰੇ ਭਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ । ਹਰੇ ਭਰੇ ਦਰੱਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਉਹ ਵਾਦੀ ਹੁਣ ਯਾਰ੍ਹਾਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਚੌੜੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਆਜੜੀ ਦੇ ਦੋ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਨਸਾਨ-ਦੋਸਤੀ ਅਤੇ ਦਰਿਆ-ਦਿਲੀ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਭਰ ਆਇਆ । ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਤੇ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਰੱਬ ਵਾਂਙ ਇਕ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਪਿਆਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਘੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਫ਼ੜਾ-ਦਫੜੀ, ਹਲਚਲ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਬੇਖ਼ਬਰ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਹਵਾ ਵਿਚ ਝੂਮਦੇ ਚੀਲ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਦਰੱਖਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਗਵਾਹ ਸਨ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਓਦਾਰ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਵੀ ਵਿਖਾਏ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਏ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਘਾਟੀ ਦੀ ਤਲਹਟੀ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਸੀ ਜਿਥੇ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਨਮੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਛਤਰੀਆਂ ਵਾਂਙ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਭੋਂ ਨੂੰ ਤਪਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜਾਨ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਕੁਝ ਝਰਨਿਆਂ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਲ-ਕਲ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਝਰਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦ ਤੋਂ ਸੁੱਕੇ ਪਏ ਸਨ। ਬ੍ਰਿਛ ਲੱਗਣ ਦਾ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਸਬੂਤ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਣੀ ਵਹਿੰਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੰਡਰ ਹੋਏ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲਿਆਂ ਕੰਢੇ ਹੀ ਵੱਸੇ ਹੋਣਗੇ।

ਹਵਾ ਵੀ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਫੈਲਾਅ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਗਣ ਨਾਲ ਨਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ 'ਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਘਾਹ ਉੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਬੀਜ, ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਚਾਦਰ ਤਾਣੀ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸਨ, ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗੇ ਸਨ। ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲ ਆਪਣੀਆਂ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਆਸਮਾਨ ਨੂੰ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਊਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਤਬਦੀਲੀ ਏਨੀ ਧੀਮੀ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਖ਼ਰਗੋਸ਼ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਸੂਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਨਕ ਜਾਂ ਸ਼ੁਦਾਅ ਸਮਝ ਕੇ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਆਜੜੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਤੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਜਾਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜੰਗਲ ਕਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਸਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਕੁੱਲ ਇਕੱਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਉਜਾੜ ਬੀਆਬਾਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਇਕਾਂਤ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਏਨੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਬੋਲਣਾ-ਚਾਲਣਾ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਈ।

1933 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਕ 'ਫਾਰੈਸਟ ਰੇਂਜਰ' ਭੁੱਲਿਆ-ਭਟਕਿਆ ਉਧਰ ਆ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਰੇਂਜਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੰਗਲ ਦੇ ਲਾਗੇ-ਚਾਗੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੀੜੀ-ਸਿਗਰਟ ਸਲਗਾਉਣ ਜਾਂ ਅੱਗ ਬਾਲਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਗ ਫੜ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰੀ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਰੇਂਜਰ ਨੇ ਉਸ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਗਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਆਜੜੀ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਲੱਗਭੱਗ 12 ਕਿਲੋ-ਮੀਟਰ ਦੂਰ ਕੁਝ ਚੀਲ (ਦਿਆਰ) ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਲਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਏਨੀ ਦੂਰ ਰੋਜ਼ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚੀ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ।

1935 ਵਿਚ ਉਸ ਕੁਦਰਤੀ ਜੰਗਲ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਨ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਰਕਾਰੀ ਟੋਲੀ ਵੀ ਉਥੇ ਆਈ। ਉਸ ਵਿਚ ਵਣ-ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਫ਼ਸਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੇ-ਮਤਲਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਨਿਰਾਰਥਕ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਈ

Nanakhari Library Nanakhari.Library@gmail.com

ਤਾਂ ਉਹੋ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਸਮੇਂ ਖੰਡਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਬੱਸ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵੰਨੀ ਪੈਦਲ ਹੀ ਚਲ ਪਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 1913 ਵਿਚ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ 10-12 ਟੁੱਟੇ-ਫੁੱਟੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਹੀ ਜੀਅ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਗਰਮੀ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੇ ਮਾਰੇ, ਮੰਦੇ ਹਾਲ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਆਦਿਮ ਯੁੱਗ ਦੇ ਜੰਗਲੀਆਂ ਵਹਿਸ਼ੀਆਂ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਡਿਆਲਾਂ ਝਾੜੀਆਂ ਉੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨਿਰਾਸਤਾ ਭਰੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਮੌਤ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਪਰ ਹੁਣ ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਵਾ ਵਿਚ ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਸੀ। ਗਰਮ ਲੂ ਦੇ ਫਰਾਟਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਪੌਣ ਵਿਚ ਖੁਨਕ ਸੀ। ਇਕ ਬੰਨਿਉਂ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਮੇਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਉਦੋਂ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ, ਜਦ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਇਕ ਫਵਾਰਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਨਕ-ਚੰਪਾ ਦਾ ਇਕ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਬੂਟਾ ਲਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਬੂਟਾ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਏਗਾ। ਚੰਪਾ ਦਾ ਬੂਟਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਹੁਣ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਰਤ ਆਈ ਸੀ।

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਉੱਜਲ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਆਸ ਜਾਗੀ ਹੈ। ਖੰਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਪੰਜ ਘਰਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੁਣ 28 ਜਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਿਆਹੇ ਜੋੜੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਨਵੇਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਲਿੰਬਿਆ ਪੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਆਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲ ਤੇ ਫੁੱਲ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਗੋਂਦੇ ਅਤੇ ਗ਼ੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਲਉਕੀ (ਕੱਦ) ਅਤੇ ਸੇਮ ਦੀ ਵੇਲ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਅਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਹਰੇਕ ਜਣੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਵੱਸਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰੇ।

ਜੰਗ ਹਾਲੀ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਆਮ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਹਾਲੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਰਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਢਲਾਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੌਂ ਤੇ ਬਾਜਰੇ ਦੇ ਖੇਤ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਏ। ਸੁੱਕੀ ਪਈ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਨਮੀ ਵੱਧ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੁਣ ਹਰਿਆਲੀ ਉੱਗ ਆਈ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਸੀ । ਅੱਠਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। 1913 ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮੈਨੂੰ ਖੰਡਰ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਹੁਣ ਹਰੇ ਭਰੇ ਖੇਤ ਲਹਿਲਹਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਵੀ ਖ਼ੁਸ਼ ਅਤੇ ਸੁੱਖੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਹਾੜੀ ਨਾਲੇ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਕ ਗਏ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਪਿਘਲੀ ਬਰਫ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਪਾਣੀ ਵਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਖਾਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਪੁਚਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖੇਤਾਂ ਕੋਲ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਛਾਂਦਾਰ ਝੁੰਡ ਸਨ । ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਪਿੰਡ ਮੁੜ ਕੇ ਆਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮਹਿੰਗੀ ਸੀ । ਉਥੋਂ ਲੋਕ ਆ ਕੇ ਇਥੇ ਵੱਸ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਉਮੰਗ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਸੜਕਾਂ ਉਪਰ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉਪਰ ਮੁਸ਼ਕਰਾਹਟ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕ ਸੀ । ਜੇਕਰ ਇਥੋਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਇਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਆਜੜੀ ਸੀ।

ਜਦ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਇਕ ਇਕੱਲੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹੀ, ਤਦ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਉਸ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਵੱਧ ਤੇ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹੀ ਸਬਕ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨਸਾਨ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਵੀ ਭਗਵਾਨ ਵਰਗਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । 1947 ਵਿਚ ਉਸ ਆਜੜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ !

ਵਾਲੰਟਰੀ ਹੈਲਥ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ

18/1, ਸੈਕਟਰ 10-ਡੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

(ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ ਸਾਡਾ ਗੌਰਵ ਮਾਰਚ 2002 ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ

ਸੰਨ 1992 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ

ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

1. ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦਾ ਇਕ ਅਜਾਇਬ-ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
2. ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਾਹਰੋਂ ਡਾਕਟਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ; ਜਿਸ ਦਾ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਲੱਗਭੱਗ ਤੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਹੈ।
3. ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਟੈਸਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਲੀਨੀਕਲ ਲੈਬੋਟਰੀ ਵੀ ਬਣਵਾਈ ਹੈ।
4. ਕੁਝ ਮਰੀਜ਼ ਜਦੋਂ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਕਿੱਤਾਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ' ਵੀ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਲਾਈ ਕਢਾਈ ਕੁਰਸੀਆਂ ਬੁਣਨਾ, ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ ਆਦਿ।
5. 'ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਤਾਪ-ਯੰਤਰ' ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਰਡਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੱਗਭੱਗ 11,80,000/-ਰੁਪਏ ਖ਼ਰਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਬਿਜਲੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
6. ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਰ ਵਾਰਡ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੱਗਭੱਗ 2 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਉਪਰ ਖ਼ਰਚ ਆਏ ਹਨ।
7. ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਜ਼ਰੂਰਤ-ਮੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਾਂਚ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਸ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਵਿਚ 40 ਮਰੀਜ਼ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੇ ਲੱਗਭੱਗ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖ਼ਰਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 6500 ਵਰਗ ਗਜ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਬਣੀ ਸੰਗਰੂਰ ਬ੍ਰਾਂਚ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ 25 ਮਾਰਚ, 2001 ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਬ੍ਰਾਂਚ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ 103 ਮਰੀਜ਼ ਹਨ । 200 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ Estimate ਲੱਗਭੱਗ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬ੍ਰਾਂਚ ਵਿਚ ਇਕ ਅਲੱਗ ਬਿਰਧ ਘਰ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ।

8. ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਰੋਗੀ ਦਿਮਾਗ਼ੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦੇ ਇਸ ਲਈ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਟਾਫ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਫਾਰਮਾਸਿਸਟ, ਸਟਾਫ਼ ਨਰਸਾਂ, ਲੈਬੋਟਰੀ ਟੈਕਨੀਸ਼ਨ, ਨਰਸਾਂ। ਹੁਣ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਵਾਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2002 ਵਿਚ ਹੀ 150 ਮਰੀਜ਼ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਵਾਰਸੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ।

9. ਕਈ ਰੋਗੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੱਡੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦਾ $1\frac{1}{2}$-$1\frac{1}{2}$ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖ਼ਰਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ 4-5 ਗ੍ਰਾਮ ਹੀ ਖ਼ੂਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਕ-ਇਕ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ 3-4 ਯੂਨਿਟ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਖ਼ੂਨ-ਦਾਨ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਦੋਂ ਦੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖ਼ੂਨ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਕੈਂਪ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

10. ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਿਲੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਹਿਤ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਛਾਪ ਕੇ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਣ-ਵਿਭਾਗ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

11. ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵਿਚ ਪਲੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਈਆਂ 10-11 ਬੱਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੀ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

12. ਹਾਦਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਇਕ ਟਰੱਮਾ ਵੈਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

13, ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਿੰਨ ਐਂਬੂਲੈਂਸਾਂ ਹਨ।

14 ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ 60 ਮੰਦ-ਬੁੱਧੀ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਸਥਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਛੋਟੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੈ ਕਿ ਮੰਦ-ਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲਈ ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਬਣਾਏ ਜਾਣ, ਬਿਰਧ ਆਸ਼ਰਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ 9-10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਤੇ 20 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ਰੀਦੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ 1,91,15,433/–ਰੁਪਏ ਖ਼ਰਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

15. ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ "ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂੰ ਅੰਤਿ ਨੀਚ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸੁ॥" ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ। ਉਹ ਝੁੱਗੀਆਂ-ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਤੋਂ ਵਧੀ ਚੀਜ਼ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਕੱਪੜੇ ਵਗੈਰਾ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਝੁੱਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਨਲਕਾ ਵੀ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਲਗਵਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੁਣ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿਚ Immunization Camp ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਉੱਥੇ ਇਕ ਸਕੂਲ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਕਾਪੀਆਂ, ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

16, ਹੋਰ ਗ਼ਰੀਬ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ੀਸਾਂ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

17, ਬੁੱਟਰ ਕਲਾਂ (ਨੇੜੇ ਕਾਦੀਆਂ) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਸਕੂਲ ਸੰਨ 1999 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਜ 286 ਬੱਚੇ ਮੁਫ਼ਤ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। 2002 ਦੇ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਿਚ 17 ਵਿਚੋਂ 15 ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਅਵਲ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

18, ਟੀ, ਬੀ, ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਜੇ ਦਵਾਈ ਦਾ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਟੀ, ਬੀ, ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਕਈ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵਲੋਂ ਮੁਫ਼ਤ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

19, ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਰਡਾਂ ਵਿਚ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਲਈ ਡੈੱਕ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ।

20, ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਿਰ 1996 ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਵੱਲਾ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 256 ਬੱਚੇ ਦਾਖ਼ਲ ਹਨ।

21, ਜਲੰਧਰ ਜੀ, ਟੀ, ਰੋਡ 'ਤੇ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸੰਸਥਾ ਨੇ 20 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ਰੀਦ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਾਵਾਰਸ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਹੌਸਟਲ, ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਕੇਂਦਰ, ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਤੇ ਇਕ ਮੰਦ-ਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ। ਅੱਜ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਸੈਂਟਰ ਤੇ ਹੋਸਟਲ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੱਗਭੱਗ ਪਚਾਸੀ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖ਼ਰਚ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਖ਼ਰਚ 1,60,000/-ਰੁਪਏ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਦਾਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਸੁਹਿਰਦ ਦਾਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਪਲ ਆਪ ਸਭ ਦੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦਾਂ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਆਪ ਸਾਡੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰੱਖੋਗੇ।

ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਧਾਨ,
ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਅਪੀਲ

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੋਲਕ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਉਗਰਾਹੁਣ (ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਛੱਡ ਕੇ) ਜਾਂ ਜਿਣਸ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ; ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਇਲਾਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਰਸੀਦ ਬੁੱਕਾਂ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਜਿਣਸ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਦਫ਼ਤਰ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਜਾਂ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ।

ਪ੍ਰਾਰਥਕ :—
ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਧਾਨ,
ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾ: (ਰਜਿ:) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

ਸਾਵਧਾਨ ! ਸਾਵਧਾਨ !! ਸਾਵਧਾਨ !!!

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਦਸ ਲੱਖ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਰੋਕ ਨਾ ਪਾਈ ਗਈ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਛੇਤੀ ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਸੰਨ 2010 ਤੱਕ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਧਰਤੀ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੋਣ ਤੋਂ, ਤਾਂ ਹੀ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 100 ਵਿਚੋਂ 21 ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 100 ਵਿਚੋਂ 66 ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜੰਗਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੋਣ। 1930 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਜੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। 1951 ਵਿਚ ਉਸ ਰਕਬੇ ਵਿਚ 100 ਵਿਚੋਂ 23 ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜੰਗਲ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ 1989 ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਰਕਬਾ ਘਟ ਕੇ 100 ਵਿਚੋਂ 10 ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਕਟਾਈ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਰੁੱਖ ਲਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਉਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨਾ ਕੱਜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੋਕੇ ਆਉਣਗੇ, ਕਾਲ ਆਉਣਗੇ, ਧਰਤੀ ਖੁਰੇਗੀ ਤੇ ਰੇਤ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ।

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

Namdhari Library Namdhari Library@gmail.com

*ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ।
*ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ।
*ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੋ
*ਖਾਦੀ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਬੇ-ਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੋ।
*ਸਾਦਾ ਖਾਣਾ, ਸਾਦਾ ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਸਾਦਗੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।
*ਡੀਜ਼ਲ ਤੇ ਪੈਟਰੌਲ ਦੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
*ਵਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੰਜਮ-ਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ।
*ਰੋ ਰਹੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੋ।
*ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ, ਰੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ।
*ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਰੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾ ਕੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੇ।
*ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦਇਆਮਈ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਿਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

Nanakdham Library Nanakdham Library@gmail.com

ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਨ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਭੱਕ ਬੀਮਾਰਾਂ, ਅਪਾਹਿਜਾਂ, ਲਾਵਾਰਸਾਂ, ਪਾਗਲ ਬੱਚਿਆਂ, ਮਰਦਾਂ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਗਹੀਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਤਰ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ : ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 01859-222798
ਬ੍ਰਾਂਚ ਮੈਨੇਜਰ : ਬੀਬੀ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

(ਅ) ਪੰਡੋਰੀ ਵੜੈਚ (ਮਜੀਠਾ ਰੋਡ) : ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ 8 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ
ਬ੍ਰਾਂਚ ਮੈਨੇਜਰ : ਸ੍ਰ: ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਥੇ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ 100 ਦੇ ਕਰੀਬ ਗਊਆਂ, ਵੱਛੇ ਤੇ ਵੱਛੀਆਂ ਹਨ।

(ੲ) ਜਲੰਧਰ : ਮਕਦੂਮਪੁਰਾ, ਧੋਬੀ ਮਹੱਲਾ (ਇਨਕਮਟੈਕਸ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ)
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0181-2238947

(ਸ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪਲਸੋਰਾ) :
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0172-697625
ਸ੍ਰੀ ਪੀ. ਸੀ. ਜੈਨ, ਮੈਂਬਰ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0172-693850

(ਹ) ਸੰਗਰੂਰ : (ਧੂਰੀ ਰੋਡ ਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ)
ਮੁੱਖ-ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ ਸ੍ਰ: ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0167-2236812
ਬ੍ਰਾਂਚ ਮੈਨੇਜਰ : ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0167-2235040

(ਕ) ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ : (ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਉਪਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ 10 ਕਿ: ਦੂਰ)
ਪ੍ਰਬੰਧਕ : ਸ੍ਰ: ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0183-2470247

Namdhari Library Namdhari.Library@gmail.com

ਸਮੂਹ ਬ੍ਾਂਚਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1 ਜਨਵਰੀ 2003 ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ	175	ਨੇਤਰਹੀਣ	21
ਅਪਰੰਗ, ਪੋਲੀਓ	55	ਏਡਜ਼ ਵਾਲੇ	03
ਮੰਦ ਬੁੱਧੀ	165	ਮਿਰਗੀ ਦੇ ਰੋਗੀ	95
ਗੂੰਗੇ ਬੋਲੇ	44	ਕੈਂਸਰ ਵਾਲੇ	04
ਬਿਰਧ	115	ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ	42
ਜ਼ਖ਼ਮੀ	43	ਨਵੇਂ ਜਨਮੇ ਬੱਚੇ	12
ਟੀ, ਬੀ. ਵਾਲੇ	32	ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ	20

ਕੁੱਲ ਮਰੀਜ਼ — 826

ਅਪੀਲ

ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖ਼ਰਚ 1,60,000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਹੈ। ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੁੰਭ ਨੂੰ ਬੜੇ ਬਿਖਮ ਪੈਂਡਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੀ 88 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਤ, ਮਜ਼ਹਬ, ਰੰਗ ਤੇ ਨਸਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਿਭਾਇਆ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਹਿੱਤ ਜਿਥੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੇ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ, ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਉਣ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ, ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡਾਈ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਬਿਨੈ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਇਲਾਜ ਹਿੱਤ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲਾਵਾਰਸ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੱਫੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਨਾਉਂ ਭੇਜਣ ਤੇ ਭਿਜਵਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ।

ਬਿਨੈਕਾਰ :

ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ,

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਟੈਲੀਫੋਨ - 2584586, 2584713 ਫੈਕਸ : 2584586

Nanaki Library Namaki Library Namaki Library@gmail.com

ਰੁੱਖ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :- ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਧਾਨ
ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

Nanaki Library Nanakilibrary@gmail.com